

ДРАМСКА БАШТИНА

Ку
на
Ср

Жарко Лазаревић

КРОЗ ШИБУ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека

ДРАМСКА БАШТИНА

Издавач

Музеј позоришне уметности Србије
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Одговорни уредник

Миодраг Ђукић, директор

Главни уредник

др Зоран Т. Јовановић

Уредник и приређивач

Душан Ч. Јовановић

Ликовно-техничко решење

Ново Чогурић

Штампа

„Србоштампа“, Добрачина 6—8, Београд

Тиран: 500 примерака

Жарко Лазаревић

КРОЗ ШИБУ

Драмски снимци у три чина

Београд, 1996.

ЖАРКО ЛАЗАРЕВИЋ (1912)

Л и ц а :

I ЧИН

МИШИЋ, кафеџија код „Леде Цане“
МИТРОВИЋ, практикант „социјалиста“
ХРИСТИЋ, глумац
СОКИЋ, поднаредник у артиљерији
ТОШИЋ, цариник
СТАНКОВИЋ, студент
ДРАГИША СТЕВАНОВИЋ
АЦА КРСТИЋ

певачице код „Леде Цане“
ЗОРА
ЈОВАНКА
ЛЕПОСАВА
МАРГАРИТА
ЈЕЛКА

ШАЊДОР, клавирмајстор
КОЦЕ, беспосличар
АРАНЂЕЛ, ћевабџија
ДИМИТРИЈЕВИЋ, полицијски писар
ЖАЊДАРМ

Келнери, гости, тамбураши
Догађа се у кафани код „Леде Цане“

II ЧИН

ГАЈА СТЕВАНОВИЋ, пензионер
СТАНА, жена му
ДАНА, кћи им
ДРАГИША, његов син
АЦА КРСТИЋ, друг Драгишин
Г-ђа СТЕПИЋКА
Г-ђа ЂОКИЋ
Г-ђа СТОЈАНОВИЋ
ВОЈА, свршени филозоф
ЗОРА

Догађа се у кући Стевановића

III ЧИН

ГАЈА СТЕВАНОВИЋ

Г-ђа СТАНА

Г-ђа СТЕПИЋКА

Г-ђа СТОЈАНОВИЋКА

ДАНА

ДРАГИША

АЦА

ВОЈА

ХРИСТИЋ

ЈОРДАН, комита

ЈОЦИЋ, мајор

МИТРОВИЋ

ТОШИЋ

ДИША, агент Осигуравајућег друштва

ЗОРА

„СЕЈА”

Господа, даме, деца, жандарми, шаренило
Догађа се на Кермесу на Калемегдану

Време садашње

ЧИН I

Кафана код „Лепе Цане“. — На средини у дну наса, на њој вазне са вештачким цвећем које је већ избледело и изгубило своју боју. — Неколико шампањских боца са етикетама и др. — У преградама горе, дуванске кутије, ликери и чашице. — Десно на средини врата на која се улази у локал. Лево напред, такође врата на која се улази у „Екстра цимер“. — Лево, дубље на дну гласовир, а испред њега мала трибина са које певају певачице. По кафани произвољно поразмештано неколико столова застртих чаршавима разних боја и квалитета. Десно у дну један дужи сто на коме се види мноштво разних „мезелука“: тогљ са киселим паприкама, туршијом, купусом, итд. На столу у зделама, непечено месо, ђевапчићи и др. — ситнице у ћошку „роштиљ“ и остали ђевабцијски прибор. — Одмах, до ђевабције, келнерај који је нешто слабије осветљен од кафане. — Више кесе на средини сат, а лево и десно слике владаоца.—

— Десно и лево од гледалаца —

Време: Познија јесен око девет и по часова увече. Кад се завеса дигне на сцени су за столом: лево до врата, Зора и Христић. — До њих за столом Митровић и Јованка. На средини Станковић. — Десно до врата Сакић и Лепосава, до њих Маргарита, Тошић и Милишић. Крај на-

се за столом Коце који је пијан и дрема. — На трибини Јелка. — За гласовиром Шандор. За све време чина долазе и одлазе гости. —

ЈЕЛКА

(Око 26 година црномањаста, средњег раста, у белој краћој хаљини, лаковане плитке ципеле, нафризирана и добро небељена. Пева, довршава песму, коју клавир-мајстор прати.)

„Ај је л' истина да ми љубиш сина“
„Јесте нано волим га одавно!“ —

(Сиђе са трибине и узме једну тацну па зађе од стола до стола и купи бакшиш. Сви плескају и дају новац. — За сваким се столом пије, где пиво, где пак вино. — Један општи жагор и смех. Келнери обилазе и служе живо.)

МИТРОВИЋ

(Млад човек 27 година, сув и повисок, има мале црне бркове, одевен прилично, на глави му је црни шешир са великим ободом на врату, црна широка „лептир-машна“.) — Да госпођице, култура... Култура је мати напретка, и интелигенције!.. Ми смо рођени да живимо у овом буржоарском друштву, где се ништа узвишено не може остварити. — (Слушају га и они са околних столова.)

ЈОВАНКА

(Која се прави да схвата овај разговор озбиљно, наставља!) Па јесте, разуме се. Газде су стегле новац и не дају га. — Ето ми, до четири сата ујутру се овде мучимо и певамо у овом диму, докле се они не сете и не викну „фајронт“. — А шта смо зарадили по два-три динара. — (Говорећи ово пише, гледа да не би чуо газда, — разговор се наставља даље. —)

ЗОРА

(У црној сукњи нешто краћој и блузи која је затвореније боје. Косу носи око главе са црним машнама у њој. — Бледа је и тужна. — Њој је око 19 година омањег раста. — Смеђа и нежна. —)

(У разговору са Христићем који је поновио и са сучешћем слуша. Наставља:) Често мислим о томе... Ви имате право. — Трудила сам се, али не могу да заборавим. — Понушавала сам сванојано, чак сам намерно са гостима пила и опијала се, да су ме другарице и келнери морали до куће пратити, па ипак, прва мисао над пијанство ишчезне била је... Али *(учини један гест као да би хтела да све заборави)*... надам се да ће време учинити своје...

ХРИСТИЋ

(Око 29 година избријаних брнова, средњег стаса и симпатичног лица. Има на себи топлију пелерину и црни шешир. Он је веома заинтересован и воли да учествује у свачијем болу, тако исто радо даје и савете, којих се ни сам не придржава.) — Ја сам врло мало упознат са вашом историјом, јер сте ви увек од ње причали по један мали део. — Но ипак за ово месец дана ја мислим да сте могли приметити, да се интересујем и да сам вам пријатељ. Надам се да ми можете рећи коју опширније о несрећи која вас је довела амо. Немојте се ни мало женирати од мене, ја сам доста путовао, доста студирао, и имао много разних недаћа у животу... и ја вам не бих ни најмање пребацивао ано је имало ту и ваше кривице... Па дођавола ми сви грешимо мање или више... Али ано би вам се могло помоћи, ја ћу с драге воље гледати да што учиним, наравно ано могу. — *(Хтео би да она почне о себи да говори.)* Ово је већ пети месец...? Чини ми се да ми тако рекосте синоћ...? —

ЗОРА

(Утонула у мисли.) Да...!

СОКИЋ

(Поднаредник артиљерац. — Наколмован, феш, развијен, црвен у лицу, има мале плаве бркове. Лаковане чизме и велике мамузе. Лепосави која се мази.) Мани ме! Задочио сам на спавање, све због тебе. Сутра ћу сигурно на рапорт командиру, а од њега по ћебе па у затвор! — Али за то ћу да се бар напијем. *(Куца се са Лепосавом и пије.)*

ЛЕПОСАВА

Јес због мене си остао? — Јесам ли ти ја казала да останеш? Ха, ха, ха! — Пет дана затвора! Чудно ми чудо. Ваљда је један због мене лежао у затвору из твоје батерије... охо, и водници, сакамо ли подофицири!... *(Смеју се и шале се међусобно.)*

ХРИСТИЋ

А од када сте остали без оца? — Знам да сте говорили да је несрећно свршио...

ЗОРА

Ово је само наставак те несреће г. Христићу... Мени је било осам година када ми је отац погинуо... Искочио му је воз из шина, грешном скретничара тамо негде у близини Ниша и онда је страшно погинуо... Ја онда нисам ни слутила како ће време после тога наступити за мене...

Мати док је још била здрава, радила је и школовала ме. Ја сам чак и вишу школу учила... али... али... Кад је дошло време да сам јој ја морала помагати онда сам оставила школу и отишла заједно с њом у ту кућу, која ме је довде и довела... Ни пензију добили нисмо јер нисмо имали протекције да нам се изрази... Отишле смо да радимо у кући г. Гаје. Тамо је све добро било док... *(Престане као да јој је тешко и непријатно да прича даље.)*

ХРИСТИЋ

(Који је пажљиво слуша.) Док...?

ЗОРА

Докле није госп. Гајин син дошао из Хамбурга...

ЈЕЛКА

(Покупила новац и дошла код Станковића.) Шта си радио данас?

СТАНКОВИЋ

(Ђак 19 година, висок, сув.) Мислио сам на тебе... Ево сам ти преписао нову песму, врло је лепа. — Нешто идеално. —

ЈЕЛКА

О, браво! — Хвала ти, видиш сад те већ више волим. — Добила сам оне стихове на карти. — Ха, ха, ха! Смешни су. Моја се газадрица слатко смејала, ја нисам имала кад да прочитам. Звали су ме и квит, због оног што је овде лумповао па изгубио новац. —

СТАНКОВИЋ

Хвала! То је врло похвално за моје стихове! ... (*Љутило мало.*)

ЗОРА

Док се моја мати није разболела ... Онда сам морала ићи сама и спремати нућу. — Он је био веома љубазан спрам мене, чак и одвише љубазан. Кад сам му једном рекла да то не води ничему и да ме остави, он је онда молио и плакао као дете ... А ја ... Ја нисам била ни мало озбиљнија од њега ... Мати није била крај мене и ... ах то је тако глупо ... —

ХРИСТИЋ

(*Заинтересован.*) Наставите само. Ја већ наслућујем истину ...

МИЛИШИЋ

(*Човек од своје 42 године пун, пажљиво обријан, тако исто и обучен. Има преко прстију дебео златан ланац.* — *Келнеру:* Дај још једну флашу, али „тамјанину“ смедеревску са „штџмплом“. —

МАРГАРЕТА

(*Влахиња, у годинама — до 30 — говори искварено.*) Ја сам искала един чај не го донео?

ТОШИЋ

(*Око 50 година носи дугу пуну браду. Пун човек. Уштинине је.*) Ће да донесе не брини ти.

МИТРОВИЋ

Дабоме! Колико умова пропадне код нас само зато што не може да се развије. Ми морамо наше идеје и снове да осудимо на смрт и да завршавамо свој живот, предајући се као најгори паразити и ћифте.

ЗОРА

Облетао је оно мене, клео ми се да ме воли, пратио ме нући, и чинио све да бих му веровала. —

ХРИСТИЋ

А ви? —

ЗОРА

Ставите се у мој положај... Била сам без заштите... Један несрећан лакомислени тренутак бацио ме је на вољу њему и онда...

ХРИСТИЋ

А јесте ли ви њега волели? —

ЗОРА

Зашто ме још питате..! Он је леп, млад, укусно обучен... Има дакле све оно што може луду девојачку сујету да занесе... Ја сам га заволела, — не само заволела, ја сам била луда за њим, ја без њега нисам живела... — Све је то било брзо, брзо као несрећа...

ХРИСТИЋ

Он вас је оставио? —

ЗОРА

Родитељи су га одвојили од мене, а мене су послали натраг болесну мајци која је сазнавши све умрла не опростивши ми... Ах, моја мати, да ме је бар саслушала...

МИТРОВИЋ

(Који се дотле објашњавао и живо разговарао са околним столовима.) Па ето молим вас, толике се паре бацају на војску, оружје и муницију, а зашто...? —

СОКИЋ

(Чуо је ово.) А зашто молим вас, „баца се“? — Зар ће да се бијемо са моткама? —

МИТРОВИЋ

Баца се дабоме господине. Где вам је култура? Где су шноле? Где су клинике? — Болнице? Све је то код нас бачено у засенак према милитаризму. — И зашто молим вас, да се тучемо, кољемо и стварамо насапнице људског меса? — Сама Европа господине, троши годишње силне милијарде динара и то у мирно време на војску, а у ратно? — За толику суму народи би могли подмирити све своје здравствене културне и економске потребе и живели би срећно и солидарно... —

СОКИЋ

(Не зна шта да одговори.) Јест над би се ви питали?

МИТРОВИЋ

Народи остају без кућа, радионица, школа и болница, а мудри и цивилизовани прваци подижу војску и градове, отимају народу синове те их муче и уче како ће један од другог отимати под кишом од граната и куршума. А над исцрпу финансијски народ, онда попуњавају дефиците са продајом последње овце, краве и њивице. —

СОКИЋ

Немојте да падате у ватру, неће бити баш тако. — То сте ви негде прочитали...

ЛЕПОСАВА

Море остави га. Зар не видиш да је и он од они социјалисти — другови де, знаш...

СОКИЋ

Море боље ће да му буде да ћути... Ама доћи ће ми он под команду... Пожарчиће он ко нико његов — све трећа смена... —

ХРИСТИЋ

И он вас је оставио тако лако и ако сте га волели...?

ЗОРА

Зар му је требало за то већих доказа него што сам му их дала. — Упропашћена сам ја, моја будућност, цео

живот... Мати ми је умрла од бола због тога — бра-тић ми се потуца по занату... Доживела сам разочаре-ња о којима нисам ни сањала... Ја се чудим да сам још жива... Било је тренутака кад сам помишљала на све... Али, ... Али доцније насупрот томе јављала се мисао: „Зар си ти прва?..”

ХРИСТИЋ

О, то би била лудорија...! Треба имати снаге... По-греши се често у животу... Вама би требало мира.

ТОШИЋ

Ђевабија! Једну сељачку ђулбастiju — више енглиш са луком, и десет комада у најмаку... журно... (*Ђеваб-ија журно спрема што му је наређено.*)

ЗОРА

Мира, велите... О не, напротив. — Овде у овој вре-ви заборавим све, — не мислим толико, немам време-на... Слушам баналне и досадне фразе о искреној љу-бави, идеалима, друштву... — Не даје ми се да се за-бављам собом... Колико пута кад ми је најтеже било, кад је душа тражила одушне а срце мира — кад су пре-ко потребне биле сузе да олакшам себи, ја сам морала уз пијану дрену каквог бедника — ћифте да се смејем и пијем са њим заједно само зато што он скупо плаћа и што од потрошене флаше вина имам проценат... Зара-ду... Ох ја бих за онај час дала пола живота, али газда из неког ћошка гледа и мршти се што сам тако нељу-базна и не лупам флаше, не просипам вино да је што већи рачун. —

СОКИЋ

(виче)

Коце! — Ој Коце...

КОЦЕ

(*Стар човек око 56 година проседе дуге браде, стал-но је полупијан до овог часа је дремао за столом уз ра-кију.*) Изволте! — (*Долази несигурним корацима.*)

СОКИЋ

Пијеш ли што? —

КОЦЕ

Пијем ... горку ...

СОКИЋ

(Једном келнеру.) Дај ми ракије ... Иди до Булевара и донеси ми нутију дувана од пола динара ... *(Даје му новац.)*

КОЦЕ

Хоћу ... *(Узме новац, оде попије полић на душак и одлази.)*

МАРГАРЕТА

(Келнер јој донео чај, попила је — Тошићу:) Сутре узмеш един фајтон идеме у Топшидер ...

ТОШИЋ

Оћу, оћу, у кол' ко сата? . —

МАРГАРЕТА

У два после обед дођи на моја кшта ...

ТОШИЋ

Добро сине, ћу да дођем ...

МИЛИНИЋ

А г. Тошићу ја вам завидим. —

ЗОРА

Видите ви имате право ... Али зар сам ја крива. — Ја сам имала права да будем срећна, могла сам бити добра жена и нежна мајка, није ми се дало ... Али зашто да говоримо о томе? Оставите ме овде да живим живо- том на који се навикавам. *(Узима цигарету од Христића и пуши.)*

ХРИСТИЋ

Али ви ћете се упропастити сасвим тако. — Ето и дуван, то шкоди вашим slabим плућима, па онда пиће ...

Избегавајте то кад већ није друкчије. И тако морате седети по целе ноћи...

ЗОРА

Верујте да на себе најмање мислим... Па и ако се једнога дана чаша препуни горчине учинићу крај... па...

ХРИСТИЋ

Само немојте очајавати... Човек мора да се бори са животом иначе га не би ништа дражило за њим. — Знајте да ова земља није створена за то, да на њој уживимо непомућену срећу... Ми је не бисмо могли поднети. —

ЗОРА

Ах, ја и не знам шта је то срећа... Ја сам ненада, пре четири године читала много добрих ствари... Наилазила сам на несрећне створове али ми се чини да сам ја једина осуђена да носим свој тешки крст до краја. — Ја нисам имала један задовољни дан у животу...

ХРИСТИЋ

Немојте тако... Немојте узимати све сувише песимистички... Сећате се оних реченица: „Сунце никад лепше не сјаји, никада му се више не радујемо него после бурних ноћи и црних облака”. — Тако и душа наша... Никад не одаје такову срећу и задовољство као онда кад је орошена сузама. — Тако је живот, драга моја. — Учимо се да га подносимо што лакше и са што мање суза. —

ШАНДОР

(Чех од својих 45 година црвен у лицу, плав и сув. Почне да свира „Изгубљену срећу”.)

ЗОРА

(Окрене се нагло на гласовиру... акорди ове песме пробудили су јој безброј успомена...)

КЕЛНЕР

(Прилази Милишићу и шапће му нешто на уво.)

МИЛИШИЋ

(Тошићу, извињавајући се.) Дошли су ми неки гости, тамо у „сепаре“. — (устаје) Сад ћу ја доћи само да се видим с њима. — (келнеру) Носи оно боље у шампањским флашама, пази на „штемпл“ и запушач... (Одлази журно у сепаре.)

ЗОРА

Што сте се ућутали? Да вас нисам онерасположила? Бегајте од мене ја доносим сету и несрећу...

ХРИСТИЋ

О не бојте се. Мислим само, зашто сте баш овде морали доћи после ваше несреће? Зар није било ничег другог, — некаквог другог излаза?

ЗОРА

Зашто? Ваљда мислите зато што ја овај живот волим? Или што ми је овако лакше, ... онда чујте ме. (Уздахне) Кад сам саранила матер, остала сам са братом Бошком који је учио други разред основне школе. — Решавала сам и шта ћу и куда ћу? — Моја се несрећа чула свуда и на све стране. — Они су се постарали да кажу свету да сам ја свему крива и најпосле на мени је остао тежак грех, ја сам представљена као убица своје добре несрећне мајке...

(Уздахне и јеца лагано.) Пошла сам да тражим да што год радим да би братића могла школовати и плаћати стан и храну у каквој сиротнијој кући... Али на моје велико разочарење, за мене нигде није било места, али нигде! Свуда су ме гледали као неку бедницу са неким презрењем помешаним са оним фарисејским сажаљењем. — Разумела сам их — разумела врло добро... Тог несрећног кривимо и осуђујемо само да би имали узрока одбити га од себе. — И ја сам после узалудног тумарања јавила се — „посредничком бироу“. — За ма какво место. — Из стана сам морала изаћи, пошто су нам ствари задржане за неплаћену кирију. — У џепу сам имала још неких шест динара. — (За време овог говора поједине групе се и даље забављају и смеју, радња се увек

живо наставља без обзира на Христића и Зору.) — Пошто су ме у „бироу“ добро „кибицовали“ — тај сам израз овде научила — и оплакивали оним нитковским изразом лица, после по дана нашао ми је место тај „добри човек“ овде, и за то ме је само из сажаљења узео, оних пет динара и петнаест сам му остала дужна док не зарадим. — Остала сам са грошем у џепу. Шта сам могла? — Нисам знала да се овде овако живи... Бошка, мог малог брата, њега ми је највише жао — ја сам крива његовој несрећи... Ох, Боже! — Он је морао онако слаб на занат...

ХРИСТИЋ

Јаднице! — О, друштво, данашње друштво! —

ЗОРА

Он је сад у штампарији, оне радионице, убиће га. — Он врло бедно изгледа. Над га видим срце ми се стегне. — Ох над онда нисам полудела. — *(Плаче.)*

ХРИСТИЋ

Утишајте се Зоро, не плачите, зар ми нисте обећали да ћете бити чврсти и куражни...

КОЦЕ

(Вратио се и донео дуван, салутира на војнички.) Изволте! —

СОКИЋ

Мирно! — *(Коце хоће да стане, али не може. — Смех општи.)*

ЈЕЛКА

Шта му се ругате, казниће вас Бог! —

СОКИЋ

Хо, хо! —

МИТРОВИЋ

Што је милосрдна сека. — Од над сте ви тако милосрдни? —

ЈЕЛКА

Па ви и немате Бога. Коме ја говорим. — Ви сте без вере, ви социјалисти — ви безбожници...

МИТРОВИЋ

Охо! Гле ти Божијег анђела. Ти ћеш сигурно у рај! — О безгрешна кћери опрости твоме брату у Христу, твом ближњем...

ЈЕЛКА

Ајд, сиктар! — Зар ти у нешто верујеш. — Ти немаш ни душе ни срца. — Немаш Бога, немаш цркву...

МИТРОВИЋ

Имам ја много бољу веру, Бога и цркву. — *(Устане, мало је пијан, али одушевљен.)* Моја је вера начело и наука социјализма која је једина у стању ослободити народ од свих предрасуда... Мој је Бог истина и правда, моја је црква човечанско братство и благостање. Мој је морал економска и политичка једнакост и равноправност свију људи. —

ХРИСТИЋ

(Која га је слушала као и остали.) — Ја необично симпатишем социјализам, он је једини који може излечити и реформисати данашње друштвено уређење, али зар је овде вредно држати оваква предавања? —

ЗОРА

О, овде ћете чути много прича и израза од којих је велики број истинит...

МИТРОВИЋ

Она нема појма ни о чему. — Зар није сам Христос рекао: „Црква божја то сте ви, народ. Бог је у вама самим — иде време и већ је наступило над се нећете молити Богу ни у цркви јерусалимској ни на гори самаринској, него ће прави богомољци молити се духом и истином, јер је Бог дух и истина! Где се састану два и два у име мене, ту сам ја, ту је црква...“

МИЛИШИЋ

(Излази из „сепареа“ и чује ову идилу, прилази и говори.) Молим вас оставите овде цркву и веру на миру. Пите и веселите се, овде није место за ваше агитације. — Којешта!

МИТРОВИЋ

(Увређен.) Охо! Ћифто, зар баш тако? — Грицнаш капитал и својски се трудиш да га увећаш... Пите, трошите — дајте мени. —

МИЛИШИЋ

Шта капитал? Какав капитал? Од, тебе ћу да правим капитал, гуланферу!

МИТРОВИЋ

Капитал да! А знаш ли шта је капитал? Сваки капитал је нагомилани труд радника! Његова неисплаћена зарада! Капитал? Па видиш ли ове девојке овде? То је све жртва капитала. Капитал је тај који врши брачну љубав, морал и девојачку невиност! — Он преобраћа милијарде радних људи у робове и надничаре. Он газу правду, слободу, истину и поштење! — Али коме ја говорим — имаш право ја сам овде као сејач који баца семе на неплодну земљу.

ТОШИЋ

Бре, шта, све овај наизива...

МИЛИШИЋ

Брљиво! Напије се, па тако брњачи шта стигне. Мисли да га неко слуша.

КОЦЕ

Живео Маркс! — *(Почне да пева Марсељезу.)*

МИТРОВИЋ

Живео! Браво друже! И ако си глуп, пролетер си као и ја. — И ти си жртва друштва и капитала...

СОКИЋ
Ћевабџија! Овамо на рапорт! —

АРАНЂЕЛ
Одма господине!

СОКИЋ
Шта има на репертоару? —

АРАНЂЕЛ
(*Дође и ређа.*) Има ћевабџићи, ражњићи, ћулбастлије,
има слезине, бубрези, све свеж еспап. —

СОКИЋ
Дедер један бубац, једну „розбратну“ и десет ко-
мада — али трчећим кораком... Напред марш! —

ЛЕПОСАВА И ОСТАЛИ
(*Смеју се и пију.*)

АРАНЂЕЛ
Одма ће да бидне! — (*Одлази журно.*)

ХРИСТИЋ
(*Диге се да иде.*) Време је да идем! Сутра имам глав-
ну пробу, а улогу још нисам научио. — Сувише сам се ба-
вио вама. Доћи ћу сутра опет да вам прекратим
време. —

ЗОРА
Хвала вам на друштву. Да није кога искреног коме
се изјадам било би ми још теже. —

СОКИЋ
Литар и „сифон соде“ — Брже — макни. —

МИЛИШИЋ
Одма.—

СОКИЋ
Не говори у фронту, кад се не питаш. (*Смех*)

ХРИСТИЋ

Лаку ноћ! Већ је пола два. — Немојте мислити о томе више. — Трудите се да заборавите. — Сутра бих желео да вас видим расположеноу. —

ЗОРА

У то сумњам. Лаку ноћ. — *(Христић одлази, пошто се са још неким поздравио и платио претходно. — Зора остаје замишљена за столом, затим одмахне руком као да би хтела да буде равнодушна. Дигне се и оде код Јелке и Станковића за сто. Митровић плаћа, прашта се са Јованком и одлази а Јованка иде у „сепаре“.)*

ЈЕЛКА

Је ли те угњавио онај глумац? Он страшно воли да држи придине.

ЗОРА

Напротив. Врло смо пријатно провели време у разговору. Он је веома добра срца и зар би ми пријатније било да сам на Лепшином месту?

СТАНКОВИЋ

А гђица Лепша воли много сабљу...

ЈЕЛКА

Ђути ти моја њушнице. Да ниси случајно љубоморан. Ти и онако све нас волиш колико нас је овде. —

СТАНКОВИЋ

Немој да си тако сурова. — Због тебе сам и школу занемарио и са кућом се позавадио. Овде проводим по читаве ноћи и ти још можеш да кажеш да те ја не волим искрено, него волим све. — Шта би хтела? Ваљда новаца? — Ја их немам. Ја имам само искрено срце које сам ти дао, а оно више вреди од свег новца ових који су ту само да се забављају и пренрате време. —

ЈЕЛКА

Вараш се! Данас је новац љубав, поштење, све.

СТАНКОВИЋ

Ко не љуби нема срца. А сиромашан и ако даје што има даје од срца, док ти ћифта баци прекорно новац који је од богатства и који он и не осећа. — Видиш да је све без осећаја, без срца — у вас су изумрли осећаји на лепом, идеалном, узвишеном, уопште према ономе што се назива именом љубав. — У вас су само рушевине свега тога. —

ТОШИЋ

(Милишићу.) Овај је дечко непрактичан. Још није рутиниран у тим стварима. — Он не зна да се женска љубав не сме испросити, она се мора освојити па било то на јуриш, било опсадом од неколико дана. —

МИЛИШИЋ

(Опет седа за Тошићев сто.) Ви би господ. Тошићу могли написати књигу о упутствима за младиће...

ТОШИЋ

И могао бих. Шта сам ја радио у њиним годинама. Хе, хе! — Све су летеле за мном, — а сад ето овако морам и ја цели — мили. *(Мази се око Маргарете.)*

СТАНКОВИЋ

За новац богаташ може купити пољубац и то Јудин, лажни, али љубав, праву љубав, не, — сузе су скупе. —

ЗОРА

Тако је господ. Станковићу, ви имате право. Не може се на команду волети — срцу се не заповеда, па манар колики новац просули, ако се не воле неће се ни после волети — то је лаж ако ко каже да је новац љубав. — Љубав мора доћи сама по себи а никако намерно и са нарочитим планом. —

ЈЕЛКА

Па ја признајем да је тако, али код нас је то друкчије. Ја више и не удем и не могу волети. Волела сам ненад, већ и не памтим. —

СТАНКОВИЋ

„А сад више љубави и нема има само живаца код вас” — што ренао „Вили из Содама” — Иронија на моју искрену љубав! —

(Димитријевић, полицијски писар и Жандарм. Сушта званичност, намрштен, са црном малом брадицом. — Чим је ушао Милишић скочи, жагор се мало утиша.)

МИЛИШИЋ

Добро вече госпон. писаре!

ДИМИТРИЈЕВИЋ

Добро вече! Како је? — *(Поздрави га.)*

МИЛИШИЋ

Ето тако полагамо крпаримо.

СТАНКОВИЋ

(Кад је дошао писар устане од стола и пође.) Идем да видим има ли нога на „Булевару”. —

ДИМИТРИЈЕВИЋ

(Приђе Зори и Јелки.) Па како је мала? — Јесте ли већ пронашли „Гелиптера” или сте још тужни и нерасположени? — Ристо — седи и поручи што. — *(Жандарм седне за који празан сто.)*

МИЛИШИЋ

(Приђе Жандарму и затим викне нелнеру.) Један шприцер за војника, не маркирај. —

ДИМИТРИЈЕВИЋ

(Пуши.) Мени једну кафу слађу газда Милишићу. Је ли по вољи што госпођице? — *(Зора и Јела се нећкају.)* Зашто? —

ЈЕЛКА

Кафу, над баш хоћете да сте тако љубазни да вам не одбијемо. — *(За ово последње време у „сепареу” —*

ларма, песма, — глас Јованкин. — Милишић одлази тамо и одмах се враћа.)

ДИМИТРИЈЕВИЋ

Ко ти је то тамо? —

МИЛИШИЋ

Младићи неки, веселе се.—

ДИМИТРИЈЕВИЋ

Ама познат ми је глас. — Ко то беше? (*Устаје и прилази вратима која лагано отвара.*) А, она замлата Стевановић. — Свуда на њега наилазим од нано је дошао, па над рапортирам, а они сутра, бриши то је госпон. Гајин син.—

ЗОРА

(*При помену имена Стевановића тргне се и пребледи и онако узрујана махинално јој се отме име.*) Драгиша...

ДИМИТРИЈЕВИЋ

Драгиша, да... А ви се познајете?

ЗОРА

(*Збуњена, врло приметно.*) — Не него... овај станова сам близу њихове куће са покојном мајком...

ЈЕЛКА

(*Упада у реч.*) Госпон. писаре, молим вас видите у кварту, шта је са оним што је погубио овде новац па нас обедио и тужио. Звата сам била јуче на саслушање. — (*из „Сепареа” — грохотан смех и песма*)... Сад човек напио се овде, веселио се, и над је изашао напоље нема му новаца. Па нисам ваљда узела ја... (*За ово време Зора врло често гледа у врата од „Сепареа” — ослушкује гласове и опет се прави да је се све то ништа не тиче.* — Не уме да снрије да је веома узбуђена.)

ДИМИТРИЈЕВИЋ

Бога ми у тужби стоји вас две, три, пошто није више никог било у соби. — Мислим да сте и ви госпођице. (Зори:)

ЗОРА

Ја сам седела за истим столом, пила сам и одвише, да сама не знам шта је било, али верујте немам појма о не-нанвом новцу. — Ко зна да ли је он баш овде изгубио? —

ДИМИТРИЈЕВИЋ

Где ви станујете? —

ЗОРА

(Хтела би да устане од стола, чула је глас из собе.)
У Снадарлији госпон. писаре...

ДИМИТРИЈЕВИЋ

Доћи ћу сутра да вас обиђем, имам нешто да вас посаветујем. А што се тужбе тиче, не брините се, удесићу ја све, да се ви и не позовете...

(Око Сонихевог стола све већа ларма и расположење — пије се увелико. —)

ТОШИЋ

Милишићу! Шта имам да платим? —

МИЛИШИЋ

Вечеру за г-ђицу, флашу вина оног бољег „талијани-на“ — смедеревска са „штемплом један теј за г-ђицу, две кригле пива пре вечере, ћевабџији... тако два, шест, осам... свега дванаест и осамдесет...

ТОШИЋ

(Вади и плаћа.) Тако. — Ево ти... (Милишић враћа нусур, захваљује и клања се.)

МАРГАРЕТА

Јутре дођеш сас фајтан на моја кшта после обед?

ТОШИЋ

Не брине — тачан сам као филиас фог... Лаку ноћ!
— и до виђења! ...

МАРГАРЕТА

Лака ноћ! *(Прати га до врата, затим се враћа и седа код Сокића. За сто.)*

МИЛИШИЋ

Лаку ноћ г. Тошићу! —

КОЦЕ

(Који је до сад дремао, устане, несигурним корацима дође до писара.) О добро вече господин дежурни. —

ДИМИТРИЈЕВИЋ

Добро вече Коце? — Ти опет пијан?

КОЦЕ

Ја сам тако увек само доливам да се сасвим не истрезним. *(Тражи рукама један дуван од писара.)*

ДИМИТРИЈЕВИЋ

(Да му цигарету.) Ево Коце! *(Коце захваљује руком као да поздравља, затим пуши, и дрема. — Ларма напољу из далека. — Жандар устаје и излази. Зора је за ово време устала од стола прошла поред врата од „сепареа“.* — Чула његов глас и смех, ужаснула се и збунила.)

ДРАГИШИН ГЛАС

Клавирмајстор!

ЗОРА

Ох, он, и опет он? — Зар је и овде дошао?! — *(Болно и са тугом.)*

ДРАГИШИН ГЛАС

(За ово је време, пушио, ишао од стола до стола и пио. Сад оде на позив у „сепаре“. — *Изнутра се чује глас Драгишин).* „Изгубљену срећу“ — разумете ли? — “Verlorenes Glück“ али фино, немојте форте, него пијано. *(Шандор излази седа за гласовир и свира лагано. Жандар долази и рапортира да је нека свађа напољу.)* —

ДИМИТРИЈЕВИЋ

Опет свађа! — Нема човек мира ни пет минута! —
(Жандарму.) Иди ти, ево мене. — (Устаје.) До виђења! —
(Рукује се са Јелком и Зором која је опет пришла столу
и села. Димитријевић полази.)

МИЛИШИЋ

Куда госпон. писаре?

ДИМИТРИЈЕВИЋ

Послом, нека свађа.

МИЛИШИЋ

(Спремио је већ у џепу кутију финијих цигарета, што
је већ постао обичај.) Ево вам за успут а дођите мало
доцније кад свршите посла оставио сам за вас фину пра-
сећу главу. — Нешто „фајн”, а имам и добру салату.

ДИМИТРИЈЕВИЋ

(Као да је то и очекивао — узима цигарете али ипак
званичним тоном.) — Добро, добро, али ипак ниси ми био
нешто исправан, већ две три недеље не уписујеш девој-
ку! — Еј...! — Одлази лагано.)

МИЛИШИЋ

(Мало збуњен.) Па... опростите, надокнадићемо...
(Димитријевић одлази. — За себе.) — Хоће нешто „у го-
тову” — лопов — мораћу му дати. —

ЛЕПОСАВА

Јело, Зоро, ходите! — Сокић данас части, зато што
ће сутра у затвор! — Ха, ха, ха! —

ЈЕЛКА

(Прилази столу Сокићевом и седа. Зора остаје сама
нервозна и бледа од узбуђења.)

ЗОРА

(Тихо с тугом.) Дакле, дошао је. — Он, он овде? Зар
ме је морао опет наћи!? Ох, Боже зашто га овамо ша-

љем, зар је мало мука било док сам се стишала? *(За Сокићевим столом се пије и весели, из собе ледена и песма).* — Ох, ала је ово све досадно! — *(Одлази даље за један сто, седа и из торбице узима цигарету, затим нервозно пуши.)*

ДРАГИША

(Изнутра виче.) Није могуће! — *(Зора се тргне.)* Јованка ти лажеш! — Она овде? — Одкуд она овде!? *(Појављује се.)* Којешта!

ЗОРА

(Спази га, нагло се окрене и крије лице.) Ох, он је — *(тихо)* Он је...

ДРАГИША

(Погледа према њој — изненађено.) Али... *(разрогаченим очима.)* Она! ... Она... Зоро, зар си збиља ти?... *(Зора као кип не миче се, очи јој наводњене само што не заплаче, мучи се.)*

СОКИЋ

(Обратио пажњу и весело добацује.) Фино! ... Ха, ха, ха! — Као у позоришту дирљиво и смешно, трагикомедија...

ДРАГИША

(Прилази пошто се стишао.) Дакле ти... ти си овде! А мени кажу у унутрашњости... Чак сам хтео да путујем да те видим...

ЗОРА

(Разочарана, болно и тупо.) Зашто? Зашто да ме тражиш? — Јесам ли ти што дужна? Што да ме тражиш? Био си ме сит, одгурнуо си ме и отишао си да би ме изгубио...

ДРАГИША

(Смирено али се примећује да је пијан.) Зоро? Ја...? То није истина... Мене су наговорили... Родитељи, фа-

милија... Они су ме силом нагнали да бежим, хтели су да ме огласе за распикућу, да ме искључе из наследства... Зар си ти могла о мени тако рђаво мислити...?

ЗОРА

(Хтела би да се од нечег брани, осећа да је слаба да издржи дуже.) Ћути, ћути и иди... ја.

ДРАГИША

(Несигурно.) Зоро, па ја сам ти писао толико пута из Хамбурга али ниси ми одговорила. — Мислио сам да си ме заборавила. —

ЗОРА

(Јасно.) Јесам, иди... *(За себе.)* Камо среће! —

ДРАГИША

Што ме тераш? Зар ме мрзиш сад? — Хајдемо у собу да се разговарамо, жељан сам да говорим с тобом... Хајде весео сам, хоћу да пијем. — *(Весео.)* Оћу да се опијем, хајде у твоје здравље, Зоро. —

ЗОРА

(Гледа га немо и нетремице.)

КРСТИЋ

(Појавио се са Јованком на вратима.) Хеј, Драгиша хајде. Шта се објашњаваш? — Ваљда нећеш још да је молиш..!? — Хајде остави је...

ДРАГИША

(Сасвим банално и равнодушно одједном.) — Па реци ми бар сад где станујеш? Па сад си бар слободна, сама. — Сад можемо без бриге бити срећни... Море хајде, хајде са мном... *(Крстић виче из собе.)* Ево се онај дере. Хајде да пијемо заједно. Опет смо се нашли.

ЗОРА

(Не зна шта да мисли, само га гледа тужним погледом.) Даље, даље од мене... Иди. — Како си низак и одвратан. И ја сам те могла тако силно волети... *(Хоће да устане.)*

КРСТИЋ

(Виче.) Па хајде, Драгиша, Јованка не може без тебе! ...

ДРАГИША

(Окреће се, види како се за Сокићевим столом пије и весели, полази несигурним корацима као што је и дошао. —) Па над нећеш ја нисам крив... Зоро, баш си луда. Шта сам ти скривио? Ти ваљда мислиш да те сад не волим? — Још увек... *(Хоће већ да уђе, с врата баца пољупце.)* Дођи Зоро, оди, ја те чекам... *(Одлази.)* —

Још, још вина, живот је кратак... — Треба живети што пре... *(Лупа флашу и тражи другу.)*

ЗОРА

(Болно.) Он...? *(Пауза.)*... Његова љубав!... *(Борба у којој она полагаано попушта срцу на вољу и правда његове поступке сама.)* — Али не — он није крив толико. — Они, фамилија... Свет... Он не зна шта говори. — Пијан је. — *(Признајући сама себи.)* Ох ја га волим! Зашто га тако волим?... Ја га не могу мрзети. — *(Устаје од стола нервозно полази негде, не зна ни сама где би.)* Тако ми је тешко шта је то са мном...? *(Бори се са собом затим лагано иде на вратима „Сепареа“.* — *Отуда се чује жагор и смех.*

СОКИЋ

Нек се пева. — Лепшо... Де де... Певај. —

ЛЕПОСАВА

А где је клавирмајстор... да... ме... прати...

ЗОРА

(Попушта, побеђена.) — Па нека... боље... боље... он... *(Улази лагано — отуда се чују узвици „браво“! — „Живела Зора“.)*

ЛЕПОСАВА

„Нека уздише ко мора сузе нек лије“! — *(Ларма, узвици, песма и свирка. — Завеса брзо пада.)*

(ЗАВЕСА ПАДА)

ЧИН II

У кући Стевановића. — Раскошно у једном тону удешена соба за свирање. — Лево гласовир крај њега мали сто за ноте. У дну на средини велика стаклена преграда која дели ову салу од веранде кроз коју се види врт. — Крај прозора мањи сто од позлаћена дрвета као и столице, табурет. — Десно сто за пушење. Велико огледало на њему сат и вазне са већим букетима свежег цвећа. На средини лево и десно излази у споредне собе, као и са леве и десне стране. — На средини собе виси скупочени електрични полилеј. Под је застрт скупоченим црвеним ћилимом. — Сав намештај као: слике, цвећњаци, вазне, албуми и др. врло је фин и у извесном тону. — Часовник показује три сата по подне. —

Кад се застор дигне позорница је празна, после мале паузе долази лагано прво Драгиша, затим Аца. — Месец јун. —

ДРАГИША

(Лепо одевен младић од 22 године подшишаних бркова са цветом у рупици од капута и са запаљеном цигаретом у зубима.) Као наручено — нигде никога. — (Окреће се Аци.) Улази! — Охо ала дивно мирише. — Гле свеже цвеће. — Мора бити да је скоро донесено. — Опет ваљда она будала у униформи . . .!

КРСТИЋ

(Исто тако одевен и феш истих година као и Драгиша.) Која будала? Мислиш на мајора? —

ДРАГИША

Море не мислим ни на нога. Мислим на себе. Шта да се ради кад смо обоје тако „лаки“—? Дедер, ти си увек био бистар и брз. — Реши тај проблем. —

КРСТИЋ

(Озбиљно.) Сви вечерас морамо бити на Булевару. — Чина Гавра је довео из Линца једну дивну субрету која је лепша од Мицике...

ДРАГИША

А, то не допуштам! — Златка је дивна. — Па оно ње-но: „Сирота мала“ — тако је слатко да сам просто луд. —

КРСТИЋ

Е па ти онда гледај шта ћеш? Празних се руку и џепова не иде тамо. — Измисли што год...

ДРАГИША

Измисли... Сваки дан по нешто измислим па већ немам шта... Не знам да ли је мама добре воље? Морам видети да ли је у својој соби, она тамо има свој мали сто где држи мање суме, ваљда ће бити толико колико да вечерас пристојно поседимо...

КРСТИЋ

(Храбри га, пребацујући му.) Ти више ниси онано нуражан као пре, већ си постао млакоња. — Хајде, иди тражи, ти знаш да ти мати неће одбити кад навалиш. — А уосталом за седам-осам банака њој није ни стало — више потроши на којеканве ситнице и цвеће преко дана...

ДРАГИША

Море и мога је доста... Колико сам само за ово кратко време узео и потрошио?! Шта сам само узео од мајке што она зна, а камо ли што не зна —, па онда она меница са очевим потписом што си је ти потписао? — Ако ме Ешкенази стегне па отац дозна не знам шта ће бити. —

КРСТИЋ

(Иронично.) Е па онда брајко ти иди код куће, поспи носу пепелом ради опроштаја својих грехова, а ја ћу ићи и даље у Содомску пропаст. — Ха, ха, ха! — Еј, море Мици је златна „Ева“!? — Радо се ради ње загрисе у јабуку! Ха, ха, ха! —

ДРАГИША

Ти си безобразан. Дакле сад би ме оставио над сам се исцрпео? А...? —

КРСТИЋ

(Шалећи се.) О њушко моја, па зар би ја то могао да проседим једну ноћ без тебе? — Па зар ти мислиш да бих ја отишао? Толико смо се навикли један на другог да бих био луд над те један дан не бих видео...

ДРАГИША

Шалу на страну, шта да се почне? — Да ли да покушам опет код мајке? Опет да одглумим једну сцену. „Немаш већ ни стида ни образа!“ — рећи ће ми, али ће опет што дати. —

КРСТИЋ

А зар би ти то први пут рекла?! — Чудо Боже! — Главно је да што год да — а мајна ко мајна заборави одмах. —

ДРАГИША

(Извадио потес и претура по њему загледа да нема где још која банка.) Имаш право, одмах заборави... Хе... шта је новаца видео овај „портмоне“ — да ми је сад бар педесети део!

КРСТИЋ

Зар ни једна није запала у који ћошак? — *(Спазио слику.)* Гле, а чија је то контрафа? — Ниси ми ни показао до сада. —

ДРАГИША

Море мани, знаш је врло добро. — Чија него Зорина, само из оних лепих дана који су одавно прошли... Сад, сад ми та девојка баш досади... Пише ми сваког

дана од кад смо се растали, не знам шта би хтела још од мене? Волео сам је па шта сад? Луда девојка...! Прети ми да ће се убити. Марим ја, као да сам сад свему ја крив...

КРСТИЋ

Е брајко тако је то. — Кажем ја теби не вади је из оног шантана остави је, а ти хоћеш да имаш метресу, хоћеш засебан стан, ето ти сад. — И ти си јој сигурно писна-рао како си луд. То би ти још требало, нарочито сад кад ће ускоро постати мати. — Треба само да има твоја писма па ћеш се онда лепо провести. —

ДРАГИША

(Цинички се смеје и ликује.) Ха, ха, ха, ха! Магаре! — Да ја нисам још пре растанка отео сва моја писма од ње и поцепао. — Толико је онда плакала да сам мислио да је полудела.

КРСТИЋ

Море женске сузе. — Пре ћеш их утрти банкнотом него марамом? — Остави се Бога ти тих лажних суза. —

ДРАГИША

Али ипак ми је жао те девојке. — Немам брата ни за себе а намо ли и за њу. — Ја верујем да јој је сад тешко, болесна је — али шта ја могу?

КРСТИЋ

А шта хоће, шта ти пише? — Дај ми последњу цедуљу од јутрос да видим. —

ДРАГИША

(Вади из џепа и даје.) Кука, ето па види — послала је баш права кукавица. —

КРСТИЋ

(Чита.) „Драгиша! Да ли ти имаш душу? Зар си могао двадесет дугих дана да ме не обиђеш? Зар сам ти сад досадна, је ли? — Тражим ли што од тебе? — Хоћу само

да те видим и то ми не дозвољаваш. — Дођи јер ћу полудети. Дођи нећу ти ни једном речи пребацивати за ову неправду. — Твоја Зора". — Хм, па она има право, али зар је она једина, да крај свога права, ипак није у праву? —

ДРАГИША

Веруј ми да ми је понекад и жао ње, али некад ми је тако одвратна да не могу да је видим. Сит сам је. Требало би да је обиђем али не могу. — Досадно ми је сад крај ње. Болесна, јадна, одмах плаче... — Е каква је некад та девојка била, кад сам је као девојче волео...! —

КРСТИЋ

Па да онда, онда је још била лепа, млада јадна, а данас...? А у осталом зар си ти крив за то... Данас је свуда тако. — Свако трпи ни крив ни дужан. — Вештина је данас живети, а не трпети неправду...

ДРАГИША

Море мани се филозофирања. — Данас си почео тако озбиљно да говориш као мој професор у Хамбургу нога ни сам разумевао ни једне речи... Шта је тај све говорио, али ипак сам његовим оценама био задовољан. — Ту сам видео да новац боље научи лекцију од мене. —

КРСТИЋ

Кад је реч о новцу, где ти је мати? — Хајде напред, више нема оклевања. —

ДРАГИША

Мислим да је у Даниној соби, сад ћу ићи да видим да ли се што може извући... Дана је сигурно у башти са учитељем — видиш могао бих и од ње да потражим што, али ту се на врата наврзо онај учитељ који ме стално пања и осуђује код ње — просто ме сестра сад не воли више као некад. —

КРСТИЋ

А што га не најуриш? Зар је то тешко, ја бих му часом показао врата. И онако се говори да се Дани удвара. Сад

је тек постао суплент и то чак у Јагодини, ваљда она није толико луда да мисли на њега. — А шта ће њој најпосле француски језик? — Чудна ми ствар — сад је модерно да девојке говоре француски, ако добро не говоре ни српски.

ДРАГИША

Море шта ми се тиче над мајка тако хоће. — Отац и не зна шта се све овде у кући ради, — а мене се опет слабо тиче, ја гледам себе . . . Ченај да видим је ли мати овде? *(Пође вратима од Данине собе и прислушкује, отуд се чује шуштање новина).* Чита новине ако се не варам. — *(Куца лагано).* — Мама! — Мама!—

ГЂА СТАНА

(Из собе.) Слободно! — *(Крстић брзо седне врло учтиво и смирено на једну наслоњачу — она долази до врата појави се.)* Но, што не уђеш? —

ДРАГИША

Ту је и Аца па. — Љубим руњу мама. — *(Прилази јој руци — Крстић је такође одмах скочио и најучтивије поздравио.)*

КРСТИЋ

Љубим руку, госпођо! . .

ГЂА СТАНА

(Мало љутито.) Шта је с тобом, где си ти на ручку данас? Пита отац где си а ја не знам.

ДРАГИША

Па био сам . . . да . . . био сам код Крстића, па смо се тамо задржали мало друже . . . А где је тата?

ГЂА СТАНА

Отишао је да види нека дрва доле код града. Госп. мајор му је понудио 12 метара.

ДРАГИША

А Дана је са учитељем? —

ГЋА СТАНА

Да, доле у башти под вењаком. — Хоћеш ли што да ужинаш? — Иди доле код тетка Каје па нек ти да...

ДРАГИША

(Не зна како да почне.) Хвала мама? — Нисмо гладни. Него — кад би... хтела да...

ГЋА СТАНА

Него... шта... шта би хтео? — Ваљда хоћеш опет новаца да банчиш, је ли? — Срам те било! Докле ћеш ти тако, Бога ти? Немаш ни стида, ни образа. Ја не знам више шта да чиним с тобом? — Низаканав посао ниси него само да скиташ и ноћу и дању да трошиш и расипаш... *(Као да се сетила.)* — Па знаш ли ко је долазио овде? Знаш ли? — Зашто нас брунаш све, је ли?

КРСТИЋ

(За ово време лагано се приближавао вратима па се полако извуче напоље.)

ДРАГИША

Ко је долазио? —

ГЋА СТАНА

Зар још питаш? — Шта си радио са оном девојчуром? — Црвеним од стида да јој име споменем... Зар је мало брука било док јој је мати била жива? Зар смо те узалуд слали у Немачку да се та ствар заташка? Опет си је морао наћи и ето до чега је дошло... Па шта сад да се ради — је ли!? —

ДРАГИША

Па шта, ја јој нисам крив. —

ГЋА СТАНА

Да, а над данас, сутра буде мати, онда, шта ћеш онда? Пфуј, канвим речима морам да прљам своја уста. — Требао је само твој отац да буде ту, па би ти онда видео како се јури за којеканвим блудницама. —

ДРАГИША

Па шта је хтела она овде, ја нисам њу видео толико време, шта хоће од мене? —

ГЂА СТАНА

Шта хоће? — Хоће да те види — хоће да говори с тобом... Унесређио си је каже па се сад кријеш као кунавица. Хоће да ти плуне у лице — хоће да се свети — убиће те. —

ДРАГИША

Она мене...! Дакле то она хоће... Сад је почела да прети... видећемо...

ГЂА СТАНА

Да, сад ћеш још то учинити да не смем од бруке на улицу изаћи због тебе — Може ли та девојчур још скандал направити због тебе. То је већ превршило свану меру, ја не знам шта да се с тобом почне? —

ДРАГИША

Али мама ја нисам крив што она лудује за мном. Па зар би ти хтела да се ја и даље забављам с њом...?

ГЂА СТАНА

Ко ти то каже? — Окани се једном тих твојих лудих авантура, има ваљда још лепих девојана с којима се може забављати. — Ето толике Данине другарице, све лепе и честите девојне. — Шта си окупио јурити за тим којеквим женскињем. — Најпосле ћеш и себе урлопати а већ свој глас?

ДРАГИША

Па добро мама, добро! Нисам ја ваљда непоправљив. Лудовао сам, па више нећу, ето данас ћу ићи са Ацом на кермес па ћу одатле право кући — тј. — још је питање хоћу ли моћи ићи на кермес? —

ГЂА СТАНА

А што питање? —

ДРАГИША

Па ти знаш да ја, ако ми ти недаш који динар, немам одакле добити, а ти се опет ретко сећаш мене, већ морам вазда да погледам као сироче међу својим друговима. — Па тако ће бити и вечерас. — Сви су вам други младићи добри само ја ваш син не ваљам, све не радим како треба. —

Па добро мама, добро, кад не ваљам ни теби ни оцу, ни мојој целој породици ја ћу ухватити свет да вам нисам пред очима и да вас не брукам. — *(Гледа какав је утисак учинио његов говор.)*

ГЂА СТАНА

Де, де ти одмах почнеш твој стари посао нећеш да знаш да тако не треба да иде и...

ДРАГИША

Добро мама, добро ја не ваљам, па не ваљам, ја сам вам крив и што живим, па ако вам је и то тешко, ја ћу вам показати да ми није стало ни до овог бедног живота...

ГЂА СТАНА

Дакле тако? Ти тако са твојом мајком разговараш? — Лепо, лепо Драгиша, шта ја још нећу од тебе доченати!?

ДРАГИША

Мама, зашто ти мене мрзиш? Реци ми... Ти са мном поступаш као мађија а не мајка... Докле се Дани чини све по вољи дотле ја морам да богорадим да ми се што учини...

ГЂА СТАНА

Дакле ти нећеш да престанеш никако са вређањем, је ли?

ДРАГИША

Па да, тебе вређа и то што те лепо молим. — Добро не кажеш да те вређа кад те зовем „мама“. — Па добро кад је тако дај ми ствари — и боље је да идем. Ја већ видим колино је сати. — *(Хоће да иде)*

ГЋА СТАНА

(попушта, све нежније)

Јеси ли ти луд, Бога ти! — Зар се тако моли мајна? — Па како можеш и да мислиш да ја тебе мање волим од Дане? Па коме сам се ја више радовала него теби... Ходи овамо код мене... Ходи. *(Он приђе.)* Шта ти хоћеш од мене — је ли? — Зар ме ниси доста вређао?...

ДРАГИША

(за се)

(Попушта, лукаво.) (Гласно.) Мама, опрости, али тако ми је тешко над видим моје другове — а ја? — Па онда сви сте повикали на мене нао на белу врону, и ти место да ме браниш и ти си ме оставила па ми је тешко, — ваљда има и ја срца.

ГЋА СТАНА

(разнежена)

Но, но, ти си баш велико дете. — Хајде онанимо се тога разговора, морам се и ја спремати за нермес, а ваљда ће сад доћи и госпођа Степићка. Дакле је ли ти доста тридесет динара идем да ти донесем. *(Пође.)*

ДРАГИША

Мама, мила моја мама, хвала ти много! — *(Пољуби је у образ и у руку)* — али дај ми још две, — мама.—

ГЋА СТАНА

Како! — Драгиша? —

ДРАГИША

Али мама, дужан сам Кристићу па... љубим те, дај ми, ја знам да ћеш ми то учинити, је ли? —

ГЋА СТАНА

Обешењаче, и онда ћеш ми опет рећи да те не волим, је ли? —

ДРАГИША

Нећу мама, ти си најлепша и најбоља мама! —

ГЂА СТАНА

Лоло! — *(Оде у собу.)*

ДРАГИША

Хо, хо! — Упалио барут! Упалио. — Ала ће се Аца чудити кад види пет „лептира“. — Дакле опет ћу седети са Мицином. *(Почне да пева неку шантанску арију.)*

ГЂА СТАНА

(Враћа се и даје му новац.) Ево ти, али хоћу да те видим као и друге младиће вечерас на кермесу а не да пијанчиш где год. — Сад иди па реци и Дани да прекине час и да дође да се спрема. — Учитељ нек данас оде раније. —

ДРАГИША

(Сав срећан што је добио новац.) — Хоћу мама! — Хвала! — Љубим те сто пута. — Збогом! — *(Одлази журно.)*

(Мала пауза)

ГЂА СТАНА

(Не зна сама шта би почела.) — Ох, Боже колико ли је то сати? — *(Гледа на сат.)* Четири. — Баш ми је дуго време. Узела сам да читам новине и опет сам морала наићи на чланак којим се сумњичи мој Гаја, те не знам због оне лиферације, те због провизмана, због рђавог материјала, израде и шта ти ја знам. Сад им је све доцкан, наже Гаја — па нек пишу кад им се пише. — Пензионисан је пре десет месеци а сад су пронашли да им начелник одељења није био исправан!? — Е није него... Мисле да ће им свет веровати, просто уцењују... Али нека се они само надају... *(Долази Степићка.)* — А, гле, какво радосно изненађење! —

ГЂА СТЕПИЋКА

(Врло шик одевена, црномањаста госпођа од својих 38 година, — средњег раста, доста афектира при изговарању.) — Прилази рукује се.)

Добар дан, драга гђа Стано! .

ГЂА СТАНА

Добар дан, добар дан! — Каква је Вас срећа довела госпођо? Баш ми је мило...

ГЂА СТЕПИЋКА

Дошла сам да се одужим позиву за прошли четвртак. — Верујте да ми апсолутно није било могуће следовати вашем љубазном позиву. Милан је био нешто слаб а моја Анка обилазила је неку њену другарицу из школе, која је тешко болесна. —

ГЂА СТАНА

О, молим вас! Не може човек оставити слабост у кући па ићи на забаву. — А било је врло расположено друштво. — Решиле смо да оснујемо један мали клуб за приређивање забава, концерата, излета итд, те да тако у састанцима прекраћујемо ово досадно време. —

ГЂА СТЕПИЋКА

То је врло лепа идеја. — Надам се да сте рачунали и на мене. — *(Мало заједљиво.)* — Мени је мајор Јоцић већ рекао да се ванредно добро провео. — А како госпођица Дана? — Где је? —

ГЂА СТАНА

(Прави се као да није приметила пецкање.) — Врло је добро. — Она има час из француског језика са учитељем, доле су у башти под ладњаном. —

ГЂА СТЕПИЋКА

Охо, она баш хоће да је потпуно образована девојка, право има. — То се данас и тражи од једне девојке из отмене куће...

ГЂА СТАНА

А јесте ли је слушали кад пева или над свира на гласовиру? — То је милина.

ГЂА СТЕПИЋКА

Чула сам, како да не! — То је збиља талент. — Штета што је не пустите да суделује на каквом концерту или

матинеу, рецимо у „Насини“ или „Официрском дому“. — Знате то је модерно. — Рецимо, кад је за канву хуману цел.

ГЂА СТАНА

Неће то она госпођо. Не знате ви њу. Она не воли нигде да се појављује где би била предмет опште пажње, док би ми, — овај, хоћу рећи — друге девојке једва чекале. —

ГЂА СТЕПИЋКА

Она је од увек тако повучена, скромна, док сте ви сушти ђаволак још и данас. — *(Гђа Стана одбија то од себе.)* О не разумите ме рђаво. — Хоћу рећи, ви сте још увек млади, мили и љупки...

ГЂА СТАНА

Хвала, хвала госпођо, то важи и за вас. — Али збиља, хоћете ли вечерас на кермес? — Па уосталом што вас ја и питам, кад је за тако хуману цел, вас тамо морам видети. — Ја сам благајница, тамо код главног улаза а моја Дана примила се да продаје цвеће и конфете...

ГЂА СТЕПИЋКА

Молим вас, био би грех не доћи и не потпомоћи, пострадали браћу од поплаве — то нам је дужност, а утолико ми је милије кад ћете бити и ви. —

ГЂА СТАНА

Морате доћи да видите моју и Данину тоалету. Коштају мог Гају 860 франака, без шешира. Шешири нас стају сами око 190 франака. Све је то поручено још кад је Гаја био са оном комисијом у Француској, само сам нарочито бирала крој по најновијем журналу који добијам редовно из Париза. —

ГЂА СТЕПИЋКА

Охо, па вићете бити онда краљица кермеса. Морам доћи. —

ГЂА СТАНА

Разуме се, па ми се онда јавите да видим како ће вам се допасти јер много полажем на ваш укус. —

ГЋА СТЕПИЋКА

Е кад је тако, онда идем и ја да се спремим. Поздравите ми Дану и до виђења гђа Стано. — *(Рукују се и одлазе. Гђа Стана отпрати је, па се врати.)*

ГЋА СТАНА

Морала је да спомене мајора. Е тај ми мајор очи боде. *(Имитира је.)* „Казао ми је и мајор Јоцић да се ванредно провео.“ — Е, баш ћу заинат цело вече да се забављам на кермесу. — Морала сам јој рећи за хаљину и шешир само да је наједим. Пући ће од јада, истина знаће цели Калемегдан вечерас, али мало ме се тиче — нек јој преседне кермес. *(Чује се јако звек сабље о калдрму.)*

Гле, сабља, — то ће бити он, сад је баш морао наићи, ако га она успијуша спази неће ме оставити на миру. — *(Одлази.)*

ДАНА

(Око 18 година смеђа и врло симпатична појава. Стаса средњег, нежног састава. Хаљина јој је лака и укусна јоргованове боје. Говори врло лепо и разложно. Види се да је узрујана и решена.) Буди без бриге, ја ти дајем своју реч да ћу вечерас с тобом у Јагодину. — Ја више ово не могу трпети. — Овде ми је досадно. —

ВОЈА

(Црномањаст младић од 26 година. Скромно одевен. Има мале црне бркове и брижљиво обријану браду. — Чист је и углађен.) — Размисли Дано, нећу да дође доцније до тога да ми можда пребацујеш да сам те наговорио. Ја те волим, ти ми верујеш много. Хвала ти. — Али, зато ипак не бих био рад да преко твоје потпуне воље ма шта учиним. —

ДАНА

Драги мој, зар треба поново да ти говорим да у овој кући не иде како треба, да ја својим очима гледам шта се ради. — Да сама морам да опомињем оца и мајку на свет. Појмиш ли ти како је то грозно. — Овде су рушевине свега онога што је чисто, узвишено и добро. — Ов-

де се оговара, лаже, поткрада, свађа и шурује и најзад овде ја не могу даље остати. Свог брата не могу више да гледам, мајку тако исто, а за мном се већ испредају читаве приче. За оцем се говори да је злоупотребио свој положај и од њега створио своје имање. Зато те молим поведи ме собом још вечерас као што си ми обећао. Тамо у унутрашњости заборавићу на све, ти ћеш ме бранити и волети и бићемо срећни и задовољни у том миру. — Они ће ми доцније опростити и благословити мој избор. —

ВОЈА

Добро драга моја, само паметно, ја ћу те чекати. Ти си спремила све што ти је најпотребније. Вечерашњим брзим возом отпутоваћу на своје ново место у Јагодину и повешћу собом, свој понос, своју срећу, своју милу жену. —

ДАНА

Како ћу бити срећна у тишини, када будем далеко од подсмеха, оговарања од злобе. — Када се испуне моји снови. —

ВОЈА

Дакле онда на посао, имаћемо кад разговарати о срећи, кад будемо прешли прве препоне. — Ја идем да спреим све што ми је за први мах потребно, па онда да нађем кола. — Чекаћу те ниже „Национала“. — Још боље доћи ћу по тебе на кермес, па ћемо се заједно неприметно изгубити. А сутра, већ сутра бићеш моја и пред Богом и људима. —

ДАНА

Хвала ти, ти ме спасаваш, бићу ти целог живота благодарна, нисам се претворила у твоју одважност. —

ВОЈА

Твоја ће мати проклињати мене, али ја ћу јој показати да сам те достојан и да ниси погрешила кад си мене изабрала да ти будем друг до краја живота.

(Наилази гђа Стана. Воја брзо промени тон и задаје лекцију.) Узећете госпођице за сутра задатак бр. 37 и речи из истог.

ГЂА СТАНА

Јесте ли готови? Хајде Дано треба се лагано спремати. Мораћемо отићи још до Братовића по цвеће. Понећеш га колима лепше изгледа над прођемо главном улицом. — (Воји.) Јесте ли задовољни њом госп. професоре?

ВОЈА

Врло госпођо! — Врло сам задовољан. Госпођица се труди. —

ГЂА СТАНА

То ми је мило, а сад ћете нас извинити морамо се спремати за кермес. — Хоћете ли можда и ви? —

ВОЈА

Вероватно, ако ме не спрече други послови. — (Опрашта се.) Љубим руку, госпођо! (Рукује се.) Клањам се, госпођице! — (Оде.)

ГЂА СТАНА

Сад ће већ доћи фризерна. — Наредила сам да нас обадве очешља по оном новом журналу, јер ове фризури не пасују за наше нове шешире. Вечерас мораш бити лепа, биће отменог и финог света. —

ДАНА

Тако сам равнодушна према свему томе. — Чисто се ти мама више радујеш него ја. — Ја ти завидим. —

ГЂА СТАНА

Па ти ћеш опет почети стару песму знам ја тебе. Докле ћеш бити тако луда? — Тебе ништа не интересује али баш ништа.

ДАНА

Напротив мама! — Шта ћу ја тамо, над ће свако загледајући ме од главе до пете рећи: „Ено је намодила

се, сва шушти у свили, а знамо већ оданле тај луксуз. — То је народ скупо платио", или ће други: „Гле, гле, лепша мајка него кћи, та зна што живи!" — Зар нам се то једанпут десило, да кад се појавимо наступа шапат? —

ГЋА СТАНА

(Нервозно.) Хајде Бога ти не говори којешта, но ће том свету запушити уста. — И ти се зато једиш!? — Они сами измишљају и надовезују ваздан. — А најпосле шта те се то тиче, ипак трче за нама и једва чекају само једну лепу реч. — *(Долази до врата у нервози.)* Ено долази фризерка, хајде ти се спреми а ја ћу се дотле фризирати. *(Одлази у своју собу.)*

ДАНА

(Убијена горко.) Иста, — увек иста, њој је стало до кермеса и провода а шта свет види, говори, то је се ништа не тиче. — Ала је то тешко морати осуђивати своју рођену матер... Зашто сам ја тако осетљива? Зашто се само у мени буни против тога кад су сви у кући кратковиди? — Од какве сам ја нарочите грађе створена? Да ли не грешим што се ја само буним против својих родитеља? — Зар ме неће они омрзнати као туђинку кад оставим кућу, а ником се не јавим? — Али ја друкше не могу! — Нек буде шта буде од мене. — Ја овде даље остати не могу јер се бојим да ћу једног дана морати отворено све рећи и мајци и оцу и брату... Не ја овде не могу живети, покушаћу да сама себи потражим скромну срећу под окриљем човека кога сам по својој вољи изабрала па ако се и ту разочарам онда, онда — ја нисам за доба у коме живим, — пустићу нека се чини од мене што се хоће. *(Пође вратима кад наиђу гђе Ђокићка и Стојановићка.)*

(Еlegantно одевене госпође средњих година. Чим су ушле загледају и испитују као да би хтеле да неког нађу и нешто дознају.)

ЂОКИЋКА И СТОЈАНОВИЋКА

Добар дан госпођице! Добар дан! — Гле, а што ти тако слабо изгледаш? Шта је то? —

ДАНА

(Прилази и поздравља се.) Љубим руку, — није ми нешто добро па сам бледа. —

ЂОКИЋКА

А где је мати? — Је ли код куће? —

ДАНА

У соби је, фризира се, спрема се за кермес. —

СТОЈАНОВИЋКА

А ти, душо? —

ДАНА

Хоћу, мада ми није до тога, мама хоће па морам и ја.

ЂОКИЋКА

(Стојановићки.) Јесам ли рекла да се њих две не слажу. *(Гласно.)* А зашто душо, ти треба да излазиш, да се виђаш, време је скоро да се удаш, па...

СТОЈАНОВИЋКА

(Као да се сетила.) А хоће ли још ко са вама? — Хоће ли тата? —

ДАНА

Тата неће, ви знате да он слабо мари за кермес и забаве — има он своје имање и винограде. —

СТОЈАНОВИЋКА

(Тихо Ђокићки.) Неће да каже, треба је испитати. — *(Гласно.)* А зар ћете саме? — Зашто мама није позвала кога? —

ДАНА

Па не знам, ја нисам била ту над је она решила да иде, била сам на часу са професором. — Хоћете да је зовем? —

ЂОКИЋКА

Па ако је готова можеш, а ако не немој је узнемирати, јер ми смо онако сасвим случајно свратиле, уз пут, да је обиђемо и да је само поздравимо. — Можемо доћи и другом приликом. —

ДАНА

Сад ћу ја одмах видети. (*Оде право мајци у собу.*)

СТОЈАНОВИЋКА

Па се кинђури већ од подне а за ћерку јој није брига. — Кладила бих се да ће и мајор са њима. Ама морам доћи довече само за то. — Овамо се прави светица а гле ти ње. — Сирота ова девојна нигде се не миче од куће. —

ЂОКИЋКА

(*Загледа цвеће и намештај.*) Гледај само како се наместила. — Охо, пазите свеже цвеће! Хм, као младенци. Ха, ха, ха! А јесте ли читали шта све новине пише о добром господину Гаји? — Ала је тај умео у своје време. — Ето драга госпођо нарав је данас свет, па сад нађите нарав је данас свет, па сад нађите с ким ћете се дружити и пријатељовати...

СТОЈАНОВИЋКА

И ко би то њој могао и смео рећи? — Тако је то, а а да смо која од нас, — не би смеле изићи на улицу од оговарања.

ЂОКИЋКА

А јесте ли чули да је Дану тражио мајор Јоцић али мајка знате... њој се не пристаје.

СТОЈАНОВИЋКА

(*Чини се да не разуме.*) Мајка? — Шта мајка? —

ЂОКИЋКА

Но, па, — мајка, — овај како да вам кажем... не пристаје... па... —

СТОЈАНОВИЋКА

Ију, госпођо! — Ћутите, ћутите молим вас! Ја се нећу моћи дуже одржати. — Мораћу побећи из ове куће. — И таква жена прича да је вашем мужу протенцијом израдила службу! —

ЂОКИЋКА

Ко? .. Она? .. — Она израдила мом Стеви службу? — О, помислите само, а за вас каже да вам није било ње че би се данас звали госпођа Стојановићка него би и даље држали свој снајдерај! —

СТОЈАНОВИЋКА

То сте ви помислили, то није лепо. —

ЂОКИЋКА

Госпођо, узмите реч натраг, јер ја се измишљањем нисам никад бавила. — Ако се ко бави измишљањем онда тај израз више приличи вама. —

СТОЈАНОВИЋКА

Како? — Ви директно вређате. Не заборавите да смо у туђој кући.

ЂОКИЋКА

И за њу сте већ којешта напричали...

СТОЈАНОВИЋКА

А ви? —

ЂОКИЋКА

Ја сам само куповала. —

СТОЈАНОВИЋКА

Тано, а мајор? А Дана?

ЂОКИЋКА

Хтела сам само да вас пробам. — Како је данас свет покварен. Дође ти под кров да те оговара! —

СТОЈАНОВИЋКА

Хе, шта ћете над човек не познаје ни своје најближе познанике. Мењају се према ветру...

ГЂА СТАНА

(Појави се на вратима у хаљини за фризирање.) О добар дан, извините. —

ЂОКИЋКА

(Љубазно.) Добар дан, драга гђа Стано! — *(Прилази и рукује се.)*

СТОЈАНОВИЋКА

Клањам се љубазно госпођо, а ви увек лепши! — *(Прилази, клања се и рукује.)*

ГЂА СТАНА

Извините што не могу да вас доченам, сва сам раскомоћена, а и фризирам се. — Јесте ли свратили каквим хитним послом или да се видимо? —

ЂОКИЋКА

Каквим послом не, већ рекох госпођи Стојановићки...

СТОЈАНОВИЋКА

Мени се чини да сам ја вама рекла: хајде над смо већ ту крај пута, да свратимо код уважене госпође Стане, да видимо шта ради? — *(Труде се која ће бити љубазнија.)*

ГЂА СТАНА

То је лепо од вас, ја сам мислила да сте ме већ заборавили. —

ЂОКИЋКА

Надам се да о мени нисте тако мислили...? — *(Мери Стојановићку од главе до пете.)*

СТОЈАНОВИЋКА

О уважена госпођо, нисмо тако неблагодарни као што сте помислили. — Ви се свакако спремате за вечерашњи кермес — да и тамо учините услугу добротинству — увек мислите на друге више него на себе. —

ГЂА СТАНА

(Којој ласка овај говор.) Охо, много хвале! — Ви сте веома љубазни. Ја чиним колико могу...

ЂОКИЋКА

Пући ћу од једа, она има бољи језик, уме да ласка. Морам прекинути. — *(Гласно.)* Да вас не би задржавале идемо одмах. Довољно је да знамо да сте здрави и још лепши него пре. — Збогом! —

ГЋА СТАНА

Хвала вам! Збогом, дођите сванако довече. —

СТОЈАНОВИЋКА

Збогом! А сванако, мораћемо вам помоћи, кад већ свуда морате сами. —

ГЋА СТАНА

Извините не могу вас испратити. — Збогом, и до виђења! — *(Затвара врата.)*

ЂОКИЋКА

И због ове, ми смо се хтеле посвађати! — Чујете ли је: „Она чини колико може”. — Тешко поплављенима по њој, могли би се сви подавити њој би било свеједно само да има кермеса. —

СТОЈАНОВИЋКА

Пућићу од једа што јој нисам могла рећи што сам хтела.

ЂОКИЋКА

Свеједно, до вече, даће вам се прилина па онда дођите код мене сутра, отворићу баш теглу слатка од орашчића, а биће и тазе кафе. —

СТОЈАНОВИЋКА

Вечерас ће бити занимљивих сцена, биће доста новости сутра за причање. —

ДАНА

(Долази журно из собе.) — Ја се задржала, опростите, треба да вас испратим. — *(Пође са њима.)*

ГАЈА

(Долази лагано, уморан. Човек пун од својих 55 година. Има проседу шпиц браду. — Спази госпође.) Добар дан, госпође. —

ЂОКИЋКА И СТОЈАНОВИЋКА

Добар дан госпон. Гајо. Како сте? Од кад нисмо имале срећу да вас видимо. —

ГАЈА

У послу сам, мислите да сам ја беспослен као ви и моја Стана. Не, ја увек радим. Био сам чак до града за нена дрва — сав сам од прашине. Дано, дај ми четку, па хајде да ме мало очистиш.

ДАНА

(Полази, јавља се госпођама и Гаја за њом.) Збогом! *(Одлазе.)*

ЂОКИЋКА

Ето поштованог и уваженог господина мужа. — Ко би му смео рећи да има рогове и да је . . .

СТОЈАНОВИЋКА

Других руку, хтели сте рећи? — Ово је кућа да вас Бог сачува. Хајдемо брже напоље, можемо још што год доживети. —

ЂОКИЋКА

Право имате, драга моја! Бежимо одавде. — *(Одлазе.)*

ГАЈА

(Враћа се.) Опет те торонуше. — Вазда се немо шуња по овој кући, а овамо по чаршији бруји како сам ја на нечист начин до ње дошао. — Ха, ха, ха! Па на среду господо са доказима, да видимо шта ми можете. — Криво им је што и они нису могли што дочепати, будале једне. — Зар они не знају да је данас новац господар и да се ова поштена и часна светиња само њему клања. — А баш ти који највише лармају јуре оно моје Дане. — А зашто? — или да дајем сто хиљада од тих непоштено стечених пара. — Али нека, купићу ја њој мужа каквог ја будем хтео ако га већ морам куповати. — Не знам само шта ћу са оним несрећником Драгишом? Тај није низаканава посао само би да јури по кафанчинама. Сигурно и сад није код куће. — *(Виче.)* Дано, Дано!

ДАНА

Ево ме! —

ГАЈА

Је ли ту Драгиша? — Је ли долазио данас?

ДАНА

Био је ту пре пола сата, сигурно је изашао. Разговарао је са мајном. —

ГАЈА

А је ли рекао где је снитао данас кад није стигао ни на ручак да дође? —

ДАНА

Не знам оче, ја нисам говорила с њим, била сам на часу. —

ГАЈА

А ти зови маму. —

ДАНА

(Оде у собу и после се врати, па оде.)

ГЂА СТАНА

(Љутита.) Шта хоћеш бога ти сад, над још нисам готова. Зар ниси могао причекати. Као да имаш Бог зна шта да разговараш са мном. — Но, шта је? —

ГАЈА

Не мораш ти зато да се љутиш, ако ниси била готова ниси требала доћи. — Је ли био Драгиша овде? —

ГЂА СТАНА

Јесте, долазио је. —

ГАЈА

Дакле смиловао се да дође и ти си му сигурно поставила да руча. —

ГЂА СТАНА

Па него шта да чиним с њим? — Па син ти је, шта би хтео? — Иначе се са њим тако поступа као да нам

није рођено дете. — Стално се на њега виче, више си направио буке него што је истина. — Дошао, па само што дете није заплакало. — Недаш му никад трошка као да није твој син. —

ГАЈА

А ти си му сигурно дала, па га сад опет можеш чекати сутра по подне да опет дође и да ти се јада. — Ти си га сама покварила. —

ГЂА СТАНА

Е, није него. — Хоћеш ли да наставиш тако те да ми преседне овај кермес? — Онда ти можеш ићи са Даном. —

ГАЈА

Но, па немој се љутити Цано. Кад сам ја био рђав спрам тебе, толике године смо заједно па сада да се препиремо. — Ти си моја добра Цана као што си и била. — Зар можеш и помислити да ја то озбиљно говорим. — *(Врата се лагано отварају.)* — Ко је то? —

ЗОРА

(У доста изношеном оделу, слаба и бледа. — Преко главе јој је црни veo.) Опростите што вас узнемирујем. —

ГЂА СТАНА

Опет ти! Шта је? —

ЗОРА

Хтела сам да видим је ли нод куће Драгиша? —

ГАЈА

А шта ће ти Драгиша? — Шта ти опет имаш са Драгишом? —

ЗОРА

Имам, имам да говорим, он зна о чему. —

ГЂА СТАНА

Ја сам ти већ једном рекла да ти мени више не прекорачиш праг, а ти опет. — Али где је та проклета слушњиња што ми овамо свакога пушта. —

ЗОРА

Госпођо ја нисам крива што сам морала овде доћи... Ја се морам објаснити са Драгишом... Он ме је напустио и престао долазити... Он се крије од мене сигурно по вашој заповести, али то је нечовечно и неправедно од вас... Зашто ме је онда дирао кад сам била склоњена и помирена судбом. —

ГЂА СТАНА

(Вређајућим тоном — нервозно.) Немој да ми ти ту попујеш, него одлази одавде...

Још такве треба да ми се вуку по кући, шта би свет рекао да те види. — Хајд, одлази...! Драгиша није код куће а и да је, нема шта више с тобом да говори. Шта си се привезала за њега као крља...

ГАЈА

(Озбиљно.) Иди Зоро, иди кад ти се лепо каже...

ГЂА СТАНА

(Синће.) Не чекаш ваљда да те избацам са слугом напоље? — Одлази! —

ЗОРА

(Дрхћући.) Госпођа Стано, могли бисте човечније са мном поступати, не бојте се, нећу ја упрљати вашу поштину кућу, која ме је довде и довела. Зашто нисте госпођо тако говорили онда, кад смо ја и моја сирота мати радили од јутра до мрака. За вас? — Зашто нисте предухитрили несрећу, која ме је дотле довела, да се не смем ни тужити пред вама. Па ви сте бар искусна жена, ако смо ми били неискусна деца... Он је крив за све ово, он, ваш син и ви. Јер ви сте требали знати како сте вашег сина васпитали, од какве је крви постао и можете га без бриге оставити са мном у једној кући... Да, али ви нисте имали времена, да се још на то обазирете, ви сте имали вазда преча посла. Па сад госпођо, кад вам више нисам потребна, кад сам упропашћена, ви ми показујете улицу, и сад увиђате да мени није место крај Драгише...! Ха, ха, ха! А где је ваше место, ви убице моје мајне и мог живота...? Где...?

ГЂА СТАНА

(Сикће.) Напоље! — Напоље! — *(Полети на Зору која се повуче и презриво гледајући излази.)*

ГАЈА

(Скочи и задржава Стану.) Стано, Стано за Бога! — Остави је, отишла је. . .

ГЂА СТАНА

Ах, што нисам убила ту девојчуру. — И ти слушаш како ме напада и не браниш ме. . .

ГАЈА

Али Стано, остави је. Она је и тако близу гроба. Зар не видиш да је сва жута као восак. — Ето ти твој син! — Ах тај, тај. . . не знам како да га назовем. . .

ГЂА СТАНА

Ето ти опет на њега. — Но, па шта се сад може. . . Она иначе неће дуго, а он нека се од сад узме у памет. . . Ох, како сам узрјујана! Ето тако ти по нека несрећа понвари вољу за сваки провод. . . Дакле, хоћеш ли ти матори мој са мнош довече? Је ли? —

ГАЈА

Та остави ме Бога ти, није ми до тих лудорија. Иди ти са Даном а ја ћу рано у кревет. Сутра ћу поранити да обиђем виноград, да видим је ли добро оправљен онај зид од летњиковца. — Бојим се да ми га зимус не поруше савим. — А, огладнео сам, идем доле до трпезарије да што једем. . . *(Устане, пође па се сети.)* А, да, узео сам она дрва од мајора. — Дао сам му по осам динара од метра. . . Ха, ха ха! Ала је тај „утањо“! . .

ГЂА СТАНА

(Равнодушно.) Шта ме се тиче опет тај мајор, и онако ми тај твој пријатељ досађује са честим посетама. . . Окупио па свакога дана. . .

ГАЈА

Па он се више с тобом познаје него са мнош, још ћу сад ја бити крив. —

ГЂА СТАНА

То не, али госпођа Стевићка ме са њим упознала а и ти си га знао раније, па је узео слободу да нас чешће посећује. Уосталом он је веома озбиљан и учтив човек — немам ништа против њега. — Ано ми се једног дана не допадне лако ћу му показати врата. —

ГАЈА

Знам ја да ти то умеш. — Хајде да се шта једе...
(Полази.)

ГЂА СТАНА

А зар ме нећеш пољубити пре него што одем...?
— Баш си ме сасвим напустио...

ГАЈА

Нако да нећу! Оди Цанче моје, оди! (Пољуби је.) Та-
но! Је ли сад све у реду?

ГЂА СТАНА

(Смејући се враголасто.) Нако ти то мислиш? О, још
много што шта фали...

ГАЈА

Е па гледаћемо... Хајде па се лепо проведи. — (Од-
лази.)

ПАУЗА

(Виче на вратима.) Дано, пожуре се — већ је се-
дам сати прошло, треба ићи по цвеће. —

ДАНА

(Иза кулиса.) Одмах мама — сад ћу ја — кола већ
чекају доле. —

ГЂА СТАНА

Одмах ћу и ја бити готова. — Донеси ми после стан-
ленце са ћурђевном и теглицу. — (Оде журно у собу.)

ДРАГИША

(Ушуња се полако.) Још нису отишле — полако само. — Погледај само! *(Показује на букете свежег цвећа који стоје у везама.)* — Зар није то паметно што сам се сетио. — Што би ја плаћао за цвеће. — Мицика мора добити букет вечерас. — Е, па ево теби један, а један мени. — *(Узима из вазне.)* Баш свеже цвеће...

КРСТИЋ

Ти си геније Драгиша. — Сад се већ са педесет динара без цвећа може поседети са *Златком!* — Напред у „Содом”.

ДРАГИША

(Прилази вратима.) Збогом мамице — видећемо се на нермесу. А сад... *(Полазе. Игра по валцер такту.)*

(ЗАВЕСА ПАДА)

ЧИН III

Улаз за Велики Калемегдан. — С десне стране сто застрт чаршавом. Крај њега две столице. На столу вазна са цвећем и један тањир покривен белим салветом у који се ставља новац од улазница. — Две свеће у свећњацима и карте. — Са леве стране је слободна стаза. У дну стазе којом се улази такође мали сто за којим су даме које врше контролу улазница. У дну се види свет који шета лево и десно и споменик песника В. Илића. Цео парк осветљен је разнобојним сијалицама и музика свира с времена на време.

Госпођице пролазе са корпицама цвећа, конфетама, цигаретама и др. — и нуде пролазнике. — Крај улаза доста радознала света и дечурлије и по неки жандарм. — Над улазом на платну пише: „За наше поплављене“. — Свет одлази и долази. — У дну позорнице у дубини види се један киоск где се продају послатице, цигарете, цвеће и др. — На једном дрвету сандуче за пошту. — Девет је часова. — Кад се завеса дигне музика из далека свира валцер из „Доларске Принцезе“. — Госпођа Стана је крај стола у живом разговору са једном госпођом. —

ГЋА СТАНА

(У новој хаљини са великим шеширом пуним цвећа.)
— Данас ће бити добар пазар, могли би свечаност про-

дужити и за сутра ако само буде лепо време. —

Свет се лакше одваја од новца по овом шаренилу. — Помислите сама моја Дана продала је преко сто четрдесет динара само цвећа. — *(Долази госпођа Степићка веома шик обучена.)* — А, ево нам госпође Степићке. Добро вече! Добро вече! —

СТЕПИЋКА

(Прави комплименте, чудећи се.) Извините госпођа Стано али ја сам фрапирана... Знате ли да не могу да вас познам. — Ви изгледате као каква принцеза из снова каквог песника. — Хаљина је дивна, а тек шешир!? —

ГЂА СТАНА

Дакле допада вам се мој укус?

СТЕПИЋКА

Нашто питање, ви видите да вам се дивим! — Па колико сте пазарили? — Је ли било прилога? —

СТЕПИЋКА

Не само ненад него врло често. А јел' те Бога вам гђа Стано ко је на другим местима на каси? — Да ли је госпођа Динић или госпођица Ћосићева? — Баш је добро што су вас одредили овде при главном улазу. Знате ли да су прошлог нермеса поједине даме продавајући цвеће и седећи на каси дошле до нових хаљина и шешира. —

ГЂА СТАНА

Ју госпођо је ли могуће?! —

СТЕПИЋКА

Молим вас на часну реч. — Причала ми је модискиња Шмитова а њој опет Красићева, које је другарица та што је тако дошла до шешира. — Треба добро пазити коме се поверавају друштвени приходи. —

ГЂА СТАНА

Шта ћете госпођо Степић кад данас не знате коме да што кажете а камо ли да поверите новац. И сами се одбори компромитовали... Право да вам нажем и ја не-

ћу више никад пристати да ма шта радим за те одборе. Знам да ће се и за мноштво тако што говорити иако сам донела за сто динара цвећа и радила и ја и Дана више него ли све остале. —

СТЕПИЋКА

О, ја би волела да чујем ту, која би за вас могла што рећи, па би се ја рачунала са њом...

(Долази Митровић са још неколико другова.)

МИТРОВИЋ

(У разговору, при улазу, друговима.) — Гледајте сад само шта ради свет сит и бесан. — Гледајте ону тамо што скупља прилоге, само одело јој вреди хиљаду динара а дошла је само зато да то и други виде. Нити је њој стало до поплавлених и несрећних нити до циља, не. — Она је ту да се проведе, да конетира и да покаже тоалету. Она друга је пробила главу своје муњу док сиромаш није где год на меницу нашао новац, да би и она вечерас изгледала што примамљивија. — *(Госпођа се намешта и узима позу.)* Пазите само како се намешта. —

Шмук је позајмила од које пријатељице. — Ето како се квари жене и како — пропадају мужеви. — Ово је дивно место за састанке и уговарања. — Хајде да дамо за улазницу, ово вам је панорама, имаћете да видите ретке примере. Видећете Дон Жуане са хризантемама у рупици од капута, са финим оделима, ажурираним чарпама, плитким ципелама и марамицом у горњем џепу, а празним новчаником у доњем џепу од капута. Све је то бесна сиротиња или голо господство — робље своје кратке памети и луде имитације... Даме са истуреним деколтованим прсима, великим туђим фризурама, лажним бисером и бриљантима као и душом. — Удаваче са намештеним устима пред огледалом, које се застиде при ласкавијој речи. — Уштогљене официре у мидерима са високим јакама који служе за параду а по где где и ког попа да би слика била уреднија. — Кажем вам дивна прилика да видите културу и напредак... — Заборавио сам вам скренути пажњу да ћете видети и борце за народну идеју и бечке валцере — господу која из патриотизма трпају

у свој џеп па се онда проводе по иностранству. — (Прилазе узимају улазнице и одлазе стазом. — За њима долази мајор Јоцић.)

ЈОЦИЋ

(Човек од својих 36 година средњег стаса, брижљиво обријан са везаним брковима. — Има лаковане чизме и иначе врло феш. Иде право каси где се дубоко клања и поздравља.) Добро вече госпође! Љубим руку. — Благо поплављенима над их тако дивне даме из својих нежних и чистих срдаца сањајевају и оплакују њихов зао удес. — Чисто ми је жао што и ја нисам у њиховом друштву да и мени припадне бар један уздах из тано дивних груди...

ГЂА СТАНА

Хвала господине мајоре на лепим и ласкавим речима али овде су потребнија дела. — Дакле колико ће госпођа да стави поред вашег часног имена... —

ЈОЦИЋ

(Са тужним срцем се раставља од новца.) Десет динара кад у тако дивне руке иду. — (Даме бележе а он им предаје банку.) (За себе.) Одоше два метра од зимске порције дрва. — (Гласно.) Дакле лепе госпође сад је слободан улазак у овај осветљен лавиринт пун најлепших створења...

ГЂА СТАНА

Да господине мајоре, ако је по вољи ја ћу вас одвести донекле, тамо је и Дана, морате и од ње узети мало цвећа. — Нарочито је за вас остављено. —

ЈОЦИЋ

Драге воље, кад је тако. — (Гђа Стана предаје госпођи неке карте и полази. — Остаје гђа Степић са гђом на каси.)

ГЂА СТАНА

(Кад су мало одмакли.) Мислила сам да нећете доћи. — Где сте се задржали? —

ЈОЦИЋ

Како не бих дошао над знам да сте овде и то данас над све на вама стоји као саливено. Јесте ли се решили да путујете? — Ја ћу се тамо бавити двадесет дана, толико сам добио одсуства. — Нађите изговор, ваљда ми можете принети толику жртву? —

ЋА СТАНА

Мислила сам дуго али ви знате да се и тако већ много говори — па онда... — *(Иду све даље у разговору.)* Док се не изгубе у средини. — Отуд се види ДАНА у лепој новој хаљини са корпицом цвећа у руци — долази све ближе. — За себе.

ДАНА

Још не долази? *(Гледа да ли је примећују госпође на каси.)* Ако се та ствар вечерас не сврши а ја оставила опроштајно писмо оцу у својој соби, онда ће све заувек пропасти. — Па и моје потребне ствари су већ на станици... — али где је до сад? — *(Вади мали сатић и гледа.)* десет и по — сва сам премрла од нестрпљења и страха... Добро је још што ће се мати задржати са мајором и неће ме дужне време тражити. — Како ми је овде досадно...! Праве се неке алузије на моје скромно држање и мироз... Показаћу им да ми није стало до њих, њиног друштва и тог мираза који им боде очи. — Ономе кога волим отићи ћу сама, нећу куповати себи мужа као оне... Ох само да се опростим тих заједљивих примедба и лажног пријатељства које се провлачи по нашим журевима! Да им једном одем са очију да видим чиме ће се после позабавити, хоће ли и даље Дана Стевановићева бити увек на дневном реду? —

ВОЈА

(Долази опрезно с лева споредном стазом, прилази Дани и поздравља је учтиво.) Добро вече! —

ДАНА

(Сва срећна над га је спазила.) Где си до сад Војо? — Знаш ли да сам почела губити наду... Је ли све у реду? Јеси ли спреман?

ВОЈА

Јесам — а ти? Јеси ли још увек она чврста и одлучна Дана? —

ДАНА

(Љутита због питања.) Нећу на то да одговарам... Што ме тако што и питаш?

ВОЈА

Е сада мила моја, хајде.. Ја одох па ћу те чекати доле код излаза а чекаће и кола... Ти иди па остави где год то цвеће и узми огртач, остало је све спремно ствари су већ предате, па у име Бога на пут... Хоћеш? —

ДАНА

Зар питаш? Ово је најсрећније вече у мом животу... Идем одмах. Довиђења! *(Одлазећи доста журно и весело.)*

СТЕПИЋКА

(Која је посматрала Дану и Воју, госпођи.) Ово ми не личи на учитеља и ђака већ некако друкше... Да ли зна ово госпођа Стана? Мораћу је запитати да ли она има вере у том учитељу... Да није и ово нарав ловац мираза? —

ВОЈА

(Гледао за Даном, затим се насмеши весело и захвално.) Златна душа и чисто срце! — Да ли ћу моћи одржати увек у свежини ову љубав? — Да ли ће се осећати задовољна код мене? Ја ћу јој ставити своју душу, свој живот па нека располаже њим. — Њена скромност и искреност дају ми наде да сам нашао жену коју сам замишљао. — *(Одлази весело.)*

Долазе Христић и Јордан који је у сукненом комитском оделу и без десне руке. — Врло живо расправљају питања. —

ЈОРДАН

(Гледајући шаренило и свет.) — Како је то лепо што се браћа сећају да притекну у невољи браћи својој. — А како је код нас на вилајету? Нољу нас, пеку нас, пале и руше, па нема помоћи ни од нуд. — Благо вама, ви имате слободну отаџбину, слободно дишете и мирно спавате... а ми? —

ХРИСТИЋ

О мој брате, па и код нас није тако као што ти мислиш. — И код нас нема милосрђа. Један другог једе. — Онај што има коље оног што нема, — а онај ко нема, тај је роб његов. — Код нас се само на други начин коље и пече. — А што ми кажеш о отаџбини, она је мени свуда и на сваком месту где имам своја човечанска права, где могу часно и поштено да радим и живим. —

ЈОРДАН

Е није тако брале. — Зар тебе не везује ништа за ову лепу земљу која је натопљена крвљу твоје храбре браће... Зар ове суре горе и питоме дубраве које су те однеговале нису милије и ближе твоме срцу него туђа земља и туђ кров?... Ама волим ја чујеш у својој земљи, у својој отаџбини сува хлеба јести и мучити се дан и ноћ за њену будућност него ли да у туђини уживам и клањам другом господару и слушавам туђ говор.

Хеј, да ти знаш са каквим срцем гледамо ми сви на ово парче свете слободне земље српске и са каквом надом лежемо и устајемо... Ја не знам шта би могло заменити у њих ту светињу надања и заноса? Кад би им се и то ускратило они би морали мрети, али мрети са очам са једном безнадном смрћу која им неће ништа донети, из које неће нићи слобода... Зато драги брате, не говори ми тако, не ради мене, јер ја сам то искусио, него ради оних милиона који од те свете наде живе...

ХРИСТИЋ

Али боље је не обмањивати та чиста и заблудела срца. — Зашто да вечито живе у заблуди и варљивим надама? — Зашто да се од њих ствара робље и крвава касапница? Хоће ли их ко гледати кад тако хроми и богаљаста буду лутали? Зар ти ко чим надоннади твоју радну снагу, твоју руку која те је хранила? — Је ли ти ко што рекао у знак захвалности? Ја поштујем твоје осећаје патриотизма али веруј од њих се не да живети, већ од својих руку а ти ето једну свега имаш, па од чега ћеш живети? — Даде ли ти што отаџбина за твоју руку? —

ЈОРДАН

Остави се тог разговора! — Дао сам је за отаџбину и није ми је жао. — Па ваљда нећу умрети од глади. — Па и нећ умрем ако у њој, умрем за њу. —

ХРИСТИЋ

Ти још не познајеш живот, ти још живиш у старом прохујалом добу када се на сабљи спавало и са сабљом устајало, када се на сабљи губило и на сабљи добијало, али данас? ... Данас се границе отаџбине проширују не на бојном пољу, већ у уграђеним салонима каквог сараја, уз звек злата а не уз цину сабаља и пуцње пушана. — Данас више нема патриотизма данас има само цинизма и ћифтинских пазара. — Данас се целе покрајине продају а не добијају. — Судбине тих твојих уображених отаџбина решавају се уз добар апетит и миришљави шампањац ...

ЈОРДАН

(Са тугом и чуђењем.) Ама није баш тако ... Ваљда се народ пита зашто? .. Хеј, та наша пуста неслога ...

ХРИСТИЋ

Народ? Па о њему баш и говорим ... Ко пита народ? Њега само позову и даду му оружје којим ће се убијати а над се ко и врати здрав и читав, они га стегну са порезом, да би се оружје исплатило. — Па још док се народ коље дотле се у раскошним дворанама уз музику и шуштање свиле забављају натенане они, који су довели земљу дотле да се морало извести на насапљење више ихљада ни кривих ни дужних људи. — Хе, мој Јордане! Ти ниси за време у ком живиш, ти си се требао раније родити. —

ЈОРДАН

Па ипак ће се вратити оно време када ћемо крвљу бранити и проширавати наше границе, када ће се друкше мислити о народу и једнокрвној браћи. — Јер и за овај нехат није крив народ, него они који га тако упућују, који њим управљају. — Али, над се буде дигла нука и мо-

тина, над узаври крв у срцима, над се пробуди херој у овом народу и зајече гусле јаворове, неће се питати хоћемо ли, или не, него ће ко бујица јурнути браћи у помоћ и повести их собом у ослобођење. —

ХРИСТИЋ

Охо Јордане! Па ти још једнако мислиш на борбу као да си на челопеку а не овде на кермесу калемегданском. Нећу више да о том говорим значи да те то дира, — а најпосле имаш права, ти си приложио на олтар отаџбине своју десницу а ја то Бога ми не бих никад учинио. — *(Прилази каси.)* Дакле хајдемо у шаренило да заборавимо на неблагодарну отаџбину... *(Даје новац и узима улазницу па се враћа Јордану.)*

ЈОРДАН

(Који је за то кратко време стајао као убијен — болно). Хе, над би тако све било као што ти кажеш, онда... онда би ми требало и другу руку одсећи... *(Одлазе у разговор а из дубине долази госпођа Стојановићка и носи кутију цигарета.)*

СТОЈАНОВИЋКА

(Степићки.) Гле, ви сте сад ту, а где је госпођа Стана? — Клањам се!

СТЕПИЋКА

Сад је баш отишла са господином Јоцићем у разговор, па ме замолила да је заменим. — А од куда ви тако изненада чак овамо? Јесте ли што цигарета продали?

СТОЈАНОВИЋКА

Јесам и то Бога ми прилично. Нисам дала да ми девојке конкуришу. — Али сам зато морала прогутати доста пикантних шала... Знате, наш млађи свет, док не рекне што, не можеш га ухватити за џеп... Шта ми је све госп. Ђорђевић наговорио, Бога ми да сам девојка поцрвенела би као божур, али пошто сам по срећи пребродила и ту катастрофу и то по други пут, онда сам доне-

кле и ја сама пристајала и верујте да није случајно на-
ишао господин Јова, ко знам да ли би се на томе само
зауоставили. — Та молим вас помислите, овано лепо вре-
ме, па звездано небо, ова електрика — музика, шарени-
ло, ах то све тако разнежи и најокорелија срца — а ја
сам као што знате врло осетљива, па...

СТЕПИЋКА

(Смејући се.) О, гром вас ваш! — Ви увек она иста
весела и раскалашна Булна? — Кад ћете се ви једном
смирити? —

СТОЈАНОВИЋКА

Па госпођо то нам је све! — Шта би ми помогло да
сам мирна као светица? — Ништа. — Право има госпо-
ђа Стана, она бар отворено па коме се говори, нек го-
вори...

СТЕПИЋКА

А шта госпођа Стана? Па зар у томе има чега што
је она поред слабог и уморног мужа нашла искреног и
доброг пријатеља са ним би могла изићи изван куће? —
Баш је данас свет чудноват. — Просто за сваном женом
мора настати шапат. — Ето молим вас само станите ту
крај улаза па ћете се наслушати ваздан којенаквих алу-
зија и примедаба. — Просто не бих смела сад проћи по-
ред какве групе мушкараца а да не бих за собом шта
чула.

СТОЈАНОВИЋКА

А зар ви Бога вам поклањате пажњу тим блебетани-
ма? Могу они рећи што хоће, нек је само мени добро
и нек сам задовољна, јер данас се само то и тражи,
што више задовољстава драга моја! —

СТЕПИЋКА

Тако је, само ко може да поднесе та оговарања, али
ја видите не бих могла мене и најмања ситница наједи.
— Да се замном говори као за госпођом. Станом, ја бих
просто пресвисла — не бих се макла од куће...

СТОЈАНОВИЋКА

Ха, ха, ха! Драга госпођо, па данас оне које највише вичу против тога, то и раде. — Али хајде да деламо за добротинство, крајње је време да ухватим још кога за који динар. —

Немојте ме оговарати госпођо над одем, јер нећу моћи слатко спавати. —

СТЕПИЋКА

Хајде, хајде, ваљда ће који страсни пушач налетети на ваше мађијске цигарете. — Само му онда испразните кесу у корист добротинства! — *(Стојановићка се смеје и одлази журно и весело, а Степићка седа и са госпођом пребројава новац и уводи у списак. — Долазе Драгиша и Аца Крстић у разговору. — Обоје су закићени белим цветовима.)*

ДРАГИША

Кажем ти видећемо је овде на кермесу. — Сад је сва у црнини, обрати пажњу, жали за неким, мислим за мајком. —

КРСТИЋ

(Пуши цигару, „трабуко“ или „вирђину“.) Али мани је молим те. Сад си био код златке на Булевару и дао јој цвеће а сад већ јуриш за том авантурискињом „Сејом“. — Ја сам је виђао у друштву једног агента осигуравајућег друштва. Знаш га онај пуни, често се виђа по биоскопима, врло је љубоморан, а после њега она има увек у резерви своје интимне познанике међу којима је одлично заступљена банкарска струка. Ангажовани капитал укупно прешли би цифру од три милиона динара. — Дакле видиш да је та „мала“ гросисткиња.

ДРАГИША

Свеједно над сам већ морао због мајке доћи на кермес онда бар да нешто од тог времена искористим. — Биће овде доста познаница из полусвета, оних малих враголастих срцета, а ти знаш да сам ја као лептир који лети од цвета до цвета...

КРСТИЋ

Само пази да од толиког меда не поквариш стоман!

ДРАГИША

Ти си вечити саветодавац а међутим ти си гори од мене. — Јуриш по Новом Саду, по Земуну, Пазови и које где, све разуме се у друштву, па онда она авантура са оном „медузином главом“ — са оном високом, шик дамом из позоришта. — Па Хаг, па Линц и шта ти ја знам — немој да ређам Ацо . . . —

КРСТИЋ

А ти? Ти си светац! Ја бар нисам никога упропастио, а ти си ону сиротицу довео до сигурне пропасти и ено је већ једном ногом у гробу. — Ако није већ у болници а она ће сигурно у њу. —

ДРАГИША

То ми баш ниси морао спомињати, јер ми је и тако доста због ње. — Немам мира у кући, ни на улици, па сад и овде. — Упропастио! Па шта сам учинио, шта сам требао да чиним, или шта бих требао сад да чиним? Случај је хтео да се тако далеко оде — а зар би но други од нас што боље учинио? — Рецимо, ти, Јова, Паја или сви други. — Сви смо ми једнаки. Признајемо грешку и сажалевамо случај који нас је дотле и дотле довео. — Па и данас, сваки од нас из друштва чини то исто, немој да ме тераш да ређам парове, доста је да се сви знамо какви смо и да не можемо један другогме пребацивати.

КРСТИЋ

Е ти си отишао далеко . . . Хајде да наставимо наше рекогносцирање за малом „Сејом“ . . . Приложи што па хајде да се прођемо, видиш какво је шаренило од тоалета . . . *(Музика засвира из даље. — Драгиша почне поскакивати.)* — Као да је капелник знао чим да нас дочека. — Ах, Линц, Линц! Ах „мала Лујза Принц“! — *(Уздахне дубоко.)*

ДРАГИША

(Звиждуће и певуши исту мелодију.) Гле, моје мајке нема ту, где ли је она? — (Прилази каси узима улазнице и љубазно госпођи Степићки.) Добро вече госпођо, љубим руку! —

СТЕПИЋКА

О, добро вече Дон Жуане! — Гле, гле! Одакле ти? Зар тек после десет сата, а где смо до сад били? А лоло, је ли? — Чула сам све, ти опет стару песму певаш која ти ни мало не служи на част...

ДРАГИША

О, госпођо немојте да ме корите по ономе што сте само од зловних људи чули а нисте проверили и видели...

СТЕПИЋКА

Охо, лепо дакле ја бих још требала да видим, лепо Бога ми! Место да си дошао код мене па да ми кажеш. Ова и ова госпођица ми се допада, молим вас госпођо Степићка помозите ми, ја хоћу да се оженим — па да ја и мама удесимо ствар — а ти си почео да нижеш авантуру за авантуром. —

ДРАГИША

Е шта ћу ја над ме девојке не воле, не трпе ме, што су тако изнели на глас као да сам ја најпокваренији човек. — А није истина, верујте, ваљда баш нисам такав...

СТЕПИЋКА

На погрешном си путу... Видиш ја знам једну лепу, малу госпођицу милу и доброг стања која лудује за тобом, али не зна како би ти се приближила. Она не хаје за твоје авантуре и оно што се о теби говори. То је једно красно створење — само ти ниси како треба...

ДРАГИША

Госпођо ако ви налазите да нисам достојан те младе девојке, онда ми нисте требали ни говорити о њој. — Ја мислим да сте бар ви требали да ме узмете у зашти-

ту. — Ако сам имао и ја својих младићких анавтура и лудорија, па имао их је сваки млад човек, мислим да то није тако страшно. —

СТЕПИЋКА

О то не волим, само ако хоћеш да се што пре повучеш мало у солиднији живот. — *(Показује на Ацу.)* А ко ти је то?

ДРАГИША

(Представља га.) Господин Аца Крстић свршени ђак трговачке академије у Линцу. — Госпођа Степићка. —

КРСТИЋ

(Прилази пољуби је у руку.) Ја познајем госпођу из виђења. — Мислим да сам госпођу виђао и у „Касини“ на касинским вечерима.

СТЕПИЋКА

Да, да, ја сам чланица и долазим доста често. — *(За ово време Драгиша је узео улазницу и дао новац.)* — Хајде, журите сад, иначе сте доста касно дошли, док вам нису даме побегле кућама. —

ДРАГИША

(Прашта се.) Љубим руку и надам се да ћете имати од сад о мени боље мишљење и да ћете ме бранити од пакосних људи и жена...

КРСТИЋ

Клањам се, љубим руку. — *(Одлазе.)*

СТЕПИЋКА

Свакако, али најпре треба то заслужити. —

ДРАГИША

Трудићу се. — *(Одлази. — Из дубине долази Тошић са госпођом Стојановићком у разговору.)*

ТОШИЋ

Видим вече је могло бити много интересантније само да ме је ваш одбор послушао. — Ја сам предлагао да узму учешћа и наша певачка друштва. — Она су могла на разним местима бити распоређена и концертирати а после тога могло је бити и поште, каквих малих представа, турских кафана и других интересантности. —

СТОЈАНОВИЋКА

Одбор је господине Тошићу чинио што је могао да свет буде имао забаве за незнатну улазницу. Да смо се обратили управама наших друштава ко зна да ли би се одазвала, а ми нисмо хтеле да добијемо карту...

ТОШИЋ

Молим вас ја бих у друштву у коме сам већ тридесет година члан, сванако успео да се донесе одлука повољна по вас. — За такву сврху наша су срца увек отворена да прихвате оног ко хоће да задужи свој народ доброделијом. —

СТОЈАНОВИЋКА

О господине Тошићу, ви сте увек били кавалер али да ли сви мисле тако писменито као ви? — *(У разговору долазе до насе. Тошић се поздравља љубазно и полази. Наилази „Диша“, агент Осигуравајућег друштва. Стојановићка доцније одлази опет средином.)*

ДИША

(Пун човек, обријаних бркова, око својих 30 година тешког и трмог хода, лепо одевен и закићен цветом Тошићу.)

О, здраво бато! Знао сам да ћу да те овде нађем, него слушај да ти кажем је си ли ти синоћ код „Империјала“ онако накићен певао? Чини ми се да је твој глас. — Био сам горе у соби... *(Реченицу, „слушај да ти кажем“ — увек понавља при говору.)*

ТОШИЋ

Па било је мало „бденије“ — тек колико дескалирам глас... А ти, кога си осигуравао горе?

ДИША

Море бато не питај, — Него слушај да ти кажем; „ово ти је разграђена земља“ — што казао Ђера. — Јеси ли видео „Сеју“ на кермесу? — Нешто ми врда бато, па морам да је пронађем а и дотичног, изгледа ми да је из мог друштва, па онако као пријатељ...

ТОШИЋ

Е ту не помаже твоје осигурање. — Она ти је гора од паљевине. — Изгори па нема ни пепела. — Него хајде за њом па спасавај док се није упалила. — *(Полази.)*

ДИША

Чујеш бато, слушај да ти кажем, хоћеш ли на Булевар — ја ћу да дођем после дванаест на крнанлук. —

ТОШИЋ

Е, па добро, добро — ја сам увек за „за“ — до виђења Дишо. —

ДИША

Здраво, бато. Чујеш, слушај да ти кажем, заборавио сам да те питам, јеси ли видео овде Пају и Јову?

ТОШИЋ

Јесам, ала пеглају — жури се. — *(Одлази.)*

ДИША

Слушај да ти кажем, доћи ћу на Булевар заједно с њима. — *(Одлази лагано на касу узима улазницу и одлази у дубину. — За све време трајања чина, даме и кавалери бију се конфетима у дубини)*

СТЕПИЋКА

(Пребројава новац, окреће се и гледа на све стране.) Где ми је госпођа Стана? Већ ми је овде досадно. — Хте-ла бих и ја да се мало прошетам. — Она кад се ухвати са тим сабљашима не уме да се пусти. —

ЗОРА

(Долази лагано стазом с десне стране, у црној скромној хаљини са пребаченим црним велом преко главе. Бледа је и изнемогла. По образима се осула она сумњива болесничка румен.)

Дакле и овде сам најпосле стигла да гледам како срећан свет прекрађује своје време и забавља се... Али даље нисам могла трпети, осећам да ми је близу крај, па бар да се обрачунам, да се разговорим, да га видим и чујем. — Да сазнам зашто сам довде доведена, зашто сам остављена убијена? Да ли ћу га видети... наћи? Само да ме ко не види, не позна... Ченаћу ту у прикрајку ако га будем спазила. Шта ли ће ми рећи? Да ли ће бар покушати да се оправда? Па то би бар требао из мило срђа да учини над види да сам већ живи мртац. — Ох, ала сам ја била играчка несреће! Како сам ја глупо морала страћити свој живот... Сад су само рушевине остале, које чекају прву јесен па да се сравне и ишчезну... А како је лепо живети, како је срећан овај здрави и весели свет! — *(Зајец.)*

ГЂА СТАНА

(Долази с лева споредном стазом са мајором Јоцићем па се заустави при излазу.) — Дакле над ми дајете реч, учинићу вам по вољи. — Ја ћу доћи за вама у абацију, али ми обећајте да ћете бити паметни...

ЈОЦИЋ

Госпођо, ја сам најсрећнији човек! Под благим поднебљем далматинским осећаћу се као они стари ритери поред својих обожаваних идола. Ја вам до гроба дугујем за те наступајуће срећне часове које ћу провести у вашој близини, у вашем друштву...

ЗОРА

(Спази госпођу Стану.) Ах, Боже! — Она, његова ма-ти, да се склоним. — *(Спази клупу и брзо се згури на њој.)*

ГЂА СТАНА

Али господине Јоцићу, ви знате да вам је дужност, да се ово не сазна. Нико не сме ни помислити да ћемо

заједно бити у Абацији... Вашим друговима реците да ћете где у другу бању, рецимо „Херкулес бад”. —

ЈОЦИЋ

Госпођо зашто толико брига? Ја ћу бити ваш роб — и моја ће ствар бити да нико и не помисли да сте ви за мноштво тамо дошли. —

Гђа СТАНА

А сад — оставите ме и јавите ми тачно над се креће. Ја ћу још вечерас говорити с Гајом о том путу. Надајте се да је то већ свршена ствар — Идите истим путем којим смо дошли да нас не би даме виделе још заједно...

ЈОЦИЋ

(Пољуби је у руку — поклони се и полази.) Госпођо ја вам захваљујем и умећу ценити жртву коју ми чините... Љубим руку... Збогом! — *(Одлази истом стазом натраг.)*

Гђа СТАНА

(Долази пред насу весело.) Јесте ли се наченале? Ја се задржала у разговору. Окупиле смо се око госпође Даниловићке па разговору и шали никад краја... Колико је пало?

СТЕПИЋКА

Оно три хиљаде са прилозима. — Требали би и сутра да продужимо. Лепо је време а свет је расположен.

Гђа СТАНА

Па видећемо... Хоћете ли остати још који часак на нас? Идем само да нађем Дану и Драгишу, па ћу доћи да закључимо. —

ЗОРА

(За себе.) Дакле он је ту, нисам се преварила. —

СТЕПИЋКА

Зашто не, идите госпођа Стано? Ја ћу дотле спремити да вам предам и улазнице и новац.

ГЋА СТАНА

До виђења. — Сад ћу ја. — Не знам зашто не пуштају ватромет — већ је време. — После ће бити насно кад се почне свет разилазити. —

СТЕПИЋКА

Па идите наредите гђа Стано. — *(Гђа Стана одлази.)* — Баш сам рада да и ја видим тај ватромет који је преплаћен. — *(Узима салвет и увија новац у њега као и карте. — Одједном наилази журно госпон. Гаја — прилази Степићки.)*

ГАЈА

(Задуван.) Добро вече госпођо! — Где је Стана? — Јел' те? —

СТЕПИЋКА

Ју, шта вам је господин Гајо, да се није што догодило? — Сад ће госпођа доћи...

ГАЈА

Молим вас не питајте, није добро.

СТЕПИЋКА

Али молим вас господин Гајо, па ви знате да смо ми стари пријатељи и знанци, и да ја и госпођа Стана живимо као две сестре... Реците ми да не стрепим...

ГАЈА

Ох, госпођо, бруна — срамота. —

СТЕПИЋКА

(Прилази му и води га на страну.) — Но реците ми да приправим госпођу. — Да није што интригирано против ње или Дане? — Говорите молим вас. —

ГАЈА

Ах, Дана, ах та Дана. Она да ме тако осрамоти... то је страшно?!

СТЕПИЋКА

Али за Бога, говорите, шта је? — Ја не верујем у то.

ГАЈА

(Даје јој писмо Данино.) — Ево читајте молим вас, кад не верујете. — Ох, да грдне бруке! —

СТЕПИЋКА

(Чита.) Драги оче... — кад будеш ово писмо читао, ја нећу бити у Београду, већ на путу за Јагодину. — Ја сам отишла са Војом кога волим и чија ћу жена бити још данас. Зато не предузимај ништа да ме спречиш. Опрости ми. Доцније ћеш се уверити да нисам погрешила, ваша Дана. — *(Говори.)* Али за Бога па Дана је сад била овде пре једног, два сата са госпођом Станом, то је немогуће. — *(Госпођи на каси.)* — Молим вас останите овде. Сад ћу се ја вратити. — Хајдемо господин Гајо да потражимо госпођу она је ту близу.

ГАЈА

Ах, то дете, то дете! *(Полази и застану код дама које врше контролу у разговору. — С леве стране пролази „Сеја“ у црнини. — То је девојна средњег стаса танка и феш. Она пређе преко главне стазе и упути се споредном стазом десно поред Зоре. Одмах за њом журе Драгиша и Аца. — Зора их спази.)*

ДРАГИША

Хајде Ацо, утећи ће нам, пожури. Морамо јој прићи.

ЗОРА

(Изађе пред Драгишом.) Драгиша! Стани, ја сам! —

ДРАГИША

(Збуни се и остане.) Зора! — Ти овде? —

ЗОРА

Јест..., ја сам... Ниси ми се надао је ли? Био си већ сасвим избрисао из памћења мене... Ето овај сам пут изабрала само да те још једном видим, да проговорим с тобом. —

АЦА

Ето ти сад, тако ти и треба... *(Не зна шта би радио.)*

ДРАГИША

Али за Бога, шта хоћеш, зар овде да се објашњавамо?

ЗОРА

(Задихано и тешко.) Па где Драги? — Где? — Ја сам те молила, преклињала да дођеш, ти ниси хтео да ме чујеш. — Код твоје куће кад сам отишла да те потражим, избацили су ме твоји добри родитељи.

Па где сам могла да чујем зашто си ме упропастио и оставио? Сад сам ту пред тобом. — Зауоставила сам те баш пред једном новом авантуром, опрости ми, — али ми реци сад зашто си ме тако бедно и подло оставио и исмејао? — Знаш ли да ја очајавам. Болест ме у грудима цепа, подргиза а ти ме исмејаваш и презиреш, хоћу да знам зашто. — Зашто си ме дирао? — Зашто си ме извадио из оне кафане где сам била склоњена? — Зашто си ме лагао? — Јесам ли те терала да ме дираш отуд? — Говори... говори... драги...

ДРАГИША

(Слуша је, нервозан је не зна шта да одговори. Затим цинички.) Па ја не знам шта сад хоћеш? —

Ти видиш да те ја не волим више па шта би хтела? — Уосталом што да се ја с тобом објашњавам, с каквим правом ме питаш? —

ЗОРА

(С болом.) С каквим правом? Драги! — И ти мене питаш с каквим правом?

Зато што сам с једном ногом у гробу — што сам на самрти на коју си ме ти осудио...

ДРАГИША

Е није него, сад сам ја крив! *(Хоће да иде.)*

ЗОРА

Не, куда ћеш? — Стани Драги! — Стани, ја ћу да вичем, да направим скандал... Па покушај бар да се

браниш... Слажи ме.. Ја сам готова да ти опростим.
— Реци ми ма какву лаж која те извињава. —

ДРАГИША

Хм! Још и то! — Па шта хоћеш? Силом нешто хоћеш од мене... Ја те мрзим сад... како си ми гадна и одвратна... Како сам се могао и вући с тобом...

ЗОРА

Ах... Драги... ћути... ћути преклињем те, превршио си меру мог стрпљења... *(Свака реч је за срце ујела.)* — Молим те ћути... *(Аца вуче Драгишу да ћути.)*

ДРАГИША

Па шта ме ти вучеш! — Остави ме да са тим старим траљама једном раскинем..., већ ми је досадила... Дакле, шта хоћеш?

ЗОРА

Драги, зар оам то заслужила од тебе? — Зар сам упропастила живот због тебе, — па ти си почетак моје несреће... Сећаш ли се шта си говорио оној безазленој наивној девојчици која ти је све веровала, која ти је све дала? Па знаш ли ти драги да си ти убица моје мајке која је због мене умрла, пресвисла...

ДРАГИША

Нећу да те слушам, то си добро научила занат по оним шантанима... Шта ли правиш сцене са тим лажним и прљавим сузама? — И ти си као све, све оне... Све за новац!

ЗОРА

Ах! — Драги! — Ах! — Доста... *(Извади револвер и пуца на Драгишу. — Драгиша пада од страха иако није погођен. Аца дрекне и побегне. — Зора окрене револвер на себе и пуца у слепо око. Затим уз болан јаук пада. — Општа узбуна. — Драгиша устаје гледа збуњено око себе. — Степићка, Христић, Гаја... и др. — Цео свршетак иде врло брзо.)*

СТЕПИЊКА

Шта је? — Шта је за Бога Драгиша? —

ЖАНДАРМ

(Притрчи Зори која лежи на умору.) — Молим господо одстраните се... а ти *(Драгиши)* Остани ту док писар не дође *(Жандарму.)* Трчи, зови дежурног писара. — Види у кафани код Митра ако није у кварту. — Пожури. *(Жандарм оде.)*

ГАЈА

Драгиша! Ко је пуцао? — Шта је то? — *(Погледа леш.)* — Зора! *(Музика свира валцер из „Распуштенице“.)*

Гђа СТАНА

(Журно долази.) Гајо, шта је за име Бога? — *(Гаја даје јој писмо она чита.)* — Дана, не није могуће... *(Из дубине се чују гласови):* „Ватромет почиње! Ватромет почиње! — *(Публика пожури сва ка средини и крај Зоре и Драгише остају само Жандарм, Гаја и Христић.)* — Степињка одведе Гђу Стану са собом.) —

ХРИСТИЋ

Еј, сирота Зоро! Боље је што си умрла. *(Музика свира, весели узвици се чују.)* — Свет се забавља и нико више и не обраћа пажњу на Зору. Завеса лагано пада...)

(З А В Е С А П А Д А)

К Р А Ј

ЖАРКО ЛАЗАРЕВИЋ (1905)

ПОГОВОР

КРОЗ ШИБУ ЖАРКА ЛАЗАРЕВИЋА

Трећа драма Жарка Лазаревића коју објављујемо у овом колу библиотеке *Драмска баштина — КРОЗ ШИБУ* — представља дело у драматуршном погледу најразвијеније, занатски вештије написано од других његових комада. Уз то реч је о правом ансамбл драмском тексту са бројном поделом, добро простудираним ликовима, ваљано издиференцираним карактерима, правим студијама најразличитијих људских судбина.

Поуздано се зна да драмски снимци у три чина *Кроз шибу* никада нису играни у позоришту, а ни штампарска боја није никада прешла преко редова овог по свему судећи најбољег Лазаревићевог драмског дела. Оно се налази у заоставштини писца и чува се у рукописном одељењу Музеја позоришне уметности Србије.*¹ Није потписано. Лексичком анализом, упоређивањем стила и утврђивањем графолошких карактеристика рукописа овог и других драмских дела, може са сигурношћу да се тврди да је аутор оригиналне драме *Кроз шибу — ЖАРКО ЛАЗАРЕВИЋ*.

На рукопису поред имена лица ове драме из три дела, од којих би сваки могао да се сматра за засебну

*¹ Архив рукописних дела Музеја позоришне уметности Србије, заведено под бр. 19326.

целину, постоји, такође је пишевом руком записана жељена, оптимална подела. То што је сачувана ауторова замишљена подела од вишеструког је значаја за даље анализовање текста. Из овог податка се види да је Лазаревић драматичар који док пише, има на уму одређену поделу и да то чини за конкретне живе глумце, што се сматра једним од бољих начина драмског писања. Од једног искусног путујућег глумца и од перспективног члана драме националног театра, који својевољно напушта хистрионски позив, тако нешто је могло и да се очекује. Пошто се не зна, још нико није утврдио, време настанка овог дела, може са релативном сигурношћу, да се одреди година настанка овог комада. Анализом времена доласка глумца, са пишеве жељене поделе, у ангажман београдског Народног позоришта,^{*2} на основу њихових појављивања на платном списку може да се одреди година настанка овог комада. Према нашим сазнањима то би требало да буде 1912. година.

Покушаћемо да „реконструираемо“ представу *Кроз шибу* како би изгледала да је њен писац имао срећу да је види на сцени, онакву какву је он замислио. Нама преостаје само да се надамо да ће нека од наступајућих генерација ових позорштанаца имати ту срећу да погледа представљеније на основу ових драмских слика у три чина. До тада нам остаје да уживамо у премијерном издању ове до сада непознате драме Жарна Лазаревића.

Елем, главног јунака необузданог бонвивана Драгишу игра Витомир Богвић, његовог нераздовојног друга препреденог Крстића Војислав Турински, а несретно заљубљену, крхку сиротицу Зору Софија Харитонович, њене друге — анимир даме из кафане „Код лепе Цане“ Јованку Живана — Жанка Стокић, а Јелку Теодора Борберовић — Арсеновић, док власника биртије Милишића, прототипа српског кафеџије, ко би други, него Илија (касније познатији као Чича) Станојевић. У кафеу се окупља шарена братија: ватреног социјалисту, практиканта Митровића игра Добривоје — Добрица Милутиновић, патетичног, романтичног глумца Христића Божићар Шапоњић, бахатог артиље-

^{*2} Позоришни годишњак, за 1912—13. годину, Београд.

ријског поднаредника Сокића Драгољуб Сотировић, веселог цариника Тошића Радован Раја Павловић и жовијалног студента Станковића Александар Саша Златковић. У другом чину, који се догађа у дому Стевановића, појављује се Драгишина породица: отац Гаја профитер у пензији — Љубомир Станојевић, конетна, још увек склона флертовању мајка Стана — Зорка Тодосић, смерна сестра Дана, сушта супротност — Милева Бошњакковић; ту је и њен учитељ француског, будући муж Воја — Драгољуб Гошић. Вечно жељну авантура госпођу Стану прати трио београдских дама Степићка, Ђокићка, Стојановићка које тумаче Ана Алексић, Персида Перса Павловић и Марија Таборска.

У крешченду, разиграном финалу које се догађа на калемегданском кермесу,⁴³ што завршава трагичним Зориним самоубиством, појављују се све главне личности и заводљиви мајор Јоцић, кога игра Милорад Гавриловић. Ово је подела снова каква би тешко могла да се састави икад касније, а као што се поуздано може тврдити, није се, нажалост, догодила ни те 1912. године.

Занимљиво је погледати какво је жанровско одређење песник Жарко — Племенити изабрао за овај свој комад. Од свих могућих дотада познатих он се опредељује за оригиналне драмске снимке у три чина, а време је, такође назначено, садашње. Поета коме су на располагању најразличитије могућности драмског израза одлучује се за готово натуралистичку драму, али не ону психолошку између четири зида, где њени протагонисти гњаве и даве прво себе па после и публику, већ за разиграну, разуђену, са готово, како се то данас каже, филмском драматургијом. Социјална слика времена, разрађени карактери који су произашли из својих типова, морална снала вредности — све је то оно што представља фотографски запис тога времена. Треба ли рећи да се данашње време са краја вена није много удаљило од његовог почетка када је у питању проблематика о којој Лазаревић пише.

⁴³ Нем. Kirmes, из Kirchmesse: 1. црвени сајам, 2. забавна приредба са базаром у добротворне сврхе; др Милош Московљевић *Речник савременог српскохрватског језика* НИЗ Аполон, Београд, 1990, стр. 340.

Стога овај комад на савремености није много изгубио, неко би рекао ништа. Можда је чак и добио.

Тако верну слину београдског грађанског живота пред прву светску војну, када је српска држава била на врхунцу, није дао ниједан домаћи драмски писац, као што је то учинио Жарко Лазаревић. Његов комад *Кроз шибу*, ако није бољи, онда стоји уз раме са грађанским драмама тога времена сличних тематика и проседеа као што су *Наши синови* Војислава Јовановића Марамбоа (1884—1968), за коју је његов вршњак Лазаревић сигурно знао, јер је изведена 1906, и *Госпођа Олга* Милутина Бојића (1892—1917) за коју није могао да зна, јер је пронађена знатно после његове смрти. Обе су доживеле своја поновна извођења у сезони у којој се пише овај поговор и први пут штампају драмски снимци *Кроз шибу*. *Наши синови* у београдском Театру Звездара у режији Јагоша Марковића, а *Госпођа Олга* у вршачком Народном позоришту „Стерија” коју је режирала Ирена Ристић.

Зашто су драмски снимци *Кроз шибу* остали изван репертоара нашег позоришта сам Бог зна? Изговор типа недоступности овим издањем *Драмске баштине* је једном заувек отклоњен.

Жарко Лазаревић је био изузетна занимљива појава, необична личност. Адвокат Михаило Маринковић, коме је Лазаревић посветио збирку *Кроз живот*, у некрологу објављеном у београдској „Правди”, на дан када би умрли песник прославио тридесети рођендан, пише да је Жарко био „светле и живе интелигенције, нежних, тананих и племенитих осећаја, искрене и радостиве душе, он је био јако симпатичан и омиљен у друштву у коме се кретао, а нарочито у уметничким и књижевним круговима, где је био јако цењен”.^{*4}

У малобројним књижевно-драматуршким освртима на његово дело, у записима тога времена, налазимо Лазаревићев литерарни портрет из пера угледног књижевног критичара тога доба Гргура Илирског Берића (1886—?) који у предговору за једну од књига записује да је: „Главна

^{*4} Мих. Маринковић *Жарко Лазаревић* Правда, Београд, 27. јануар 1915.

расположење које у овим делима влада *песимистичко* (курзив од Г.И.Б.) расположење, само то није песимизам Велимира Рајића, песимизам једног разорног живота, дубоки песимизам очаја и непостигнутог циља; напротив овде има чежње и епинурских нагона, малих разочарења и нечег неодређеног. То је онај болан и општи песимизам, романтичарски песимизам, који је повукао тако силно неколико генерација, романтичарске школе".*⁵ Сучељавајући сва два исказа, једног о животном оптимизму као спољној фасади Жарковог бића (Маринковић) и другог о дубоком песимизму који прожима целонупно његово дело и поетско и драмско (Берић) добијамо занимљив контрапункт. Данас гледајући на животни пут и судбину дела Жарна Лазаревића изгледа да у том његовом песимизму има неког фаталистичког провиђења, не само трагичног краја, већ и лоше будућности његових уметничких творевина. За исправљање историјских неправди никад није касно. То је само један од циљева библиотеке *Драмска баштина*.

ДУШАН Ч. ЈОВАНОВИЋ

*⁵ Гргур Ил. Берић *Предговор* Жарко Лазаревић: „Проз живот“, песме и проза, Штампарија Д. Димитријевић, Београд, 1908, стр. 6.

ХРОНОЛОГИЈА ЖИВОТА ЖАРКА ЛАЗАРЕВИЋА

1885.

Рођен 27. јануара у Нишу од оца Петра, чиновника, затим трговца и мајке Јулије, девојачно Клајн.

1897.

Завршава други разред Гимназије Краља Милана Првог у Нишу са добрим успехом.

1899.

Са породицом прелази из Ниша у Крагујевац и уписује за ученика шегртског одсена у Војно-техничком заводу.

1903.

Завршава у Крагујевцу војно-занатлијску школу и стиже звање налфе граверског заната. Отуда код њега префињен калиграфски рукопис. Из свих предмета одличан (10), само из рачунања (6).

1904.

После завршеног заната одлази у путујуће глумце, мењајући неколико дружина.

1905.

Окончава, 25. децембра, своју прву драму *Самртна клетва*, историјску трагедију у пет чинова.

1906.

Приступна познатој путујућој позоришној дружини Драгутина Крсмановића са којом обилази многа места у Србији, Босни и Херцеговини, Далмацији и Славонији.

Завршава у Бања Луци, где је био са путујућом трупом, кратко дело *Ћаурку*, историјску слику из српске прошлости у једном чину, која се догађа 1804. године у једном селу у Шумадији, за време дахија.

1907.

Још као путујући глумац у Манарској, у јануару, завршава малу драмску форму са четири лица *Залазак сунца*, коју назива стихови у једном чину.

Постаје глумац Народног позоришта у Београду, а прва улога која му додељена била је рола Михалена у Бајерлајновом *Повечерју*, одиграна 27. марта.

Одлуком управе Народног позоришта од 10. августа, из дотадашњег статуса волонтера постаје привремени члан.

Шаље на конкурс Народног позоришта *Ћаурку* под шифром Петропољац, али без резултата.

Предаје изван конкурса, 7. новембра, рукопис трагедије *Самртна клетва* управи Народног позоришта у Београду.

1908.

Драматуршко одељење београдског Народног позоришта одбија његову *Самртну клетву* и, 8. маја, одлане рукопис драме у архив позоришта.

Пише кратку драматизацију прозе Симе Матавуља под називом *Кишовите ноћи*, замишљену као либрето са стиховима за оперету, коју је касније компоновао Петар Крстић. Нема података да је негде изведена.

Објављује у београдској „Правди“, број 5, патриотску песму *Ћесару, чуј ме*, која представља директни песников одговор цару Фрањи Јосифу Првом, на аустроугарску анексију Босне и Херцеговине и коју су звали „Српска Марсељеза“.

Излази из штампе његова збирка песама и прозе *Кроз живот* у издању Д. Димитријевића из Београда.

1909.

Дана 5. јануара упућује молбу управи НП да му се одобри једногодишње одсуство ради школовања у Паризу и повећање плате. Молба се одбија.

Моли, 20. марта, позоришну управу своје куће да га из дотадашњег звања привременог члана пређе у статус редовног. Како му се молба не услишава он после низа малих, средњих и ретко великих рола, укупно четрдесет, напушта позориште и запошљава се као благајник Дунавског кредитног завода, званог „весела банка“, који је био уточиште многих уметника.

1910.

Објављује у „Правди“, број 7, песме *Порука*, *Васкрс пролећа*, *Опроштај* и друге.

1911.

Штампана „Антологија новије српске поезије“ Богдана Поповића у коју није ушла ни једна његова песма, ни више него популарна *Ђесару, чуј ме*.

Објављује свој драмолет у једном чину *Залазак сунца*, код штампарије „Меркур“ Милорада Стефановића из Београда.

1912.

Објављује у „Бранковом колу“, број 18, поезију под насловима *Косовска ноћ*, *Сутон на Сави*, *Српски свет* и другима.

1913.

Српско краљевско народно позориште у Београду, 13. јуна, изводи *Косовску трагедију*, драмску песму у четири певања са прологом, прву његову драму која је изведена на сцени.

Исти комад се премијерно игра, 19. децембра, на сцени Српског народног позоришта у Новом Саду, аутор присуствује премијери и добија лаворов венац.

Косовска трагедија бива интегрално објављена у штампарији „Меркур“.

Написао је *Пролог* којим је, 27. децембра, отворено Народно позориште у Скопљу.

1914.

У београдском Народном позоришту, 19. априла, изведена му је драма из сеоског живота *Угашено огњиште*, али на планату није наведено име писца.

Иано је услед слабог здравља био ослобођен од војне обавезе, одмах по избијању Првог светског рата, међу првима се пријављује за добровољца и бива распоређен у болницу Дунавске дивизије Прве армије Српске војске.

1915.

Дана, 19. јануара, у Осечини крај Ваљева умире од последица пегавог тифуса, у пољској болници Прве армије, и сахрањен у дворишту осечинске цркве.

(Приредио ДУШАН Ч. ЈОВАНОВИЋ)

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

До сада објављено:

Књига 1

Јоаним Вујић
ШНАЈДЕРСКИ КАЛФА
(1960)

Књига 2

Бранислав Нушић
ИЗА БОЖЈИХ ЛЕЂА
(1964)

Књига 3

Бранислав Ђ. Нушић
NE DÉSESPÉREZ JAMAIS!
НЕ ОЧАЈАВАЈТЕ НИКАД!
(1989)

Књига 4

Бранислав Ђ. Нушић
ПРЕДГОВОР
(1992)

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ПРВО КОЛО

Књига 1

Панта С. Срећковић
БОЈ НА ДУБЉУ

Књига 2

Милун Т. Ибровац
БОЖИЈИ СУД НА МЕНДИНОМ БРДУ

Књига 3

Милорад Поповић Шапчанин
БОГОМИЛИ

Књига 4

Илија Вукићевић
ЛЕПА БУЛА

Књига 5

Живко М. Романовић
ПРОКОП

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ДРУГО КОЛО

Књига 1

Милорад Поповић Шапчанин
ДУШАН СИЛНИ

Књига 2

Милорад Поповић Шапчанин
ГОСПОБИЦА КАО СЕЉАНКА

Књига 3

Милорад Поповић Шапчанин
ТРНОВА КРУНА

Књига 4

Мита Поповић
КРВАВИ ПРЕСТО

Књига 5

Светислав Ђурђевић
ЛАНЈНА ИСПРАВА

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ТРЕЋЕ КОЛО

Књига 1

Мита Поповић
НАШИ СЕЉАНИ

Књига 2

Жарко Лазаревић
САМРТНА КЛЕТВА

Књига 3

Жарко Лазаревић
УГАШЕНО ОГЊИШТЕ

Књига 4

Жарко Лазаревић
КРОЗ ШИБУ

Књига 5

Тодор Пинтеровић
ЈУРМУСА И ФАТИМА

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

886.1-2

ЛАЗАРЕВИЋ, Жарко

Кроз шибу : драмски снимци у три чина / Жарко Лазаревић ; [уредник и приређивач Душан Ч. Јовановић]. — Београд : Музеј позоришне уметности Србије, 1996. (Београд : Србоштампа). — 95 стр. ; 15 см. — (Библиотека Драмска баштина ; коло 3, књ. 4)

Тираж 500. — Стр. 87—91 : Кроз шибу Жарка Лазаревића / Душан Ч. Јовановић. — Хронологија живота Жарка Лазаревића : стр. 92—95.

886.1.09-2

а) Лазаревић, Жарко (1885-1915) — „Кроз шибу”
ИД=48787724

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ТРЕЋЕ КОЛО

Књига 1

Мита Поповић
НАШИ СЕЉАНИ

Књига 2

Жарко Лазаревић
САМРТНА КЛЕТВА

Књига 3

Жарко Лазаревић
УГАШЕНО ОГЊИШТЕ

Књига 4

Жарко Лазаревић
КРОЗ ШИБУ

Књига 5

Тодор Пинтеровић
ЈУРМУСА И ФАТИМА